

บทที่ 2

เอกสารและแนวคิดงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยยุทธศาสตร์การจัดการอาชีวศึกษาของเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ในทศวรรษหน้า (พุทธศักราช 2558-2567) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยจึงได้ค้นคว้าเอกสาร สืบค้นข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำมาสังเคราะห์ได้ 6 ประเด็น โดยนำเสนอตามลำดับความสำคัญและรายละเอียดดังต่อไปนี้

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์

หลักการของยุทธศาสตร์

แนวคิดของยุทธศาสตร์การศึกษา

การพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการศึกษา

เทคนิคการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการศึกษา

นโยบายและยุทธศาสตร์จังหวัดชายแดนภาคใต้

นโยบายและยุทธศาสตร์เสริมสร้างสันติสุข

ยุทธศาสตร์เสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้

ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้

การศึกษาอาชีวศึกษา

วิวัฒนาการการศึกษาอาชีวศึกษา

หลักการและแนวคิดการศึกษาอาชีวศึกษา

ระบบการศึกษาอาชีวศึกษา

ยุทธศาสตร์การจัดการอาชีวศึกษา

การจัดการอาชีวศึกษาในประเทศ

การจัดการอาชีวศึกษาในประเทศอาเซียน

การจัดการอาชีวศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้

แนวคิดการวิจัยอนาคตกับเทคนิคเดลฟาย

การวิจัยอนาคต

เทคนิคการวิจัยอนาคต

การวิจัยอนาคตด้วยเทคนิคเดลฟาย

หลักการและแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์

หลักการของยุทธศาสตร์

คำว่ายุทธศาสตร์ (Strategy) หรือกลยุทธ์ (Strategy) มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก คือ Strategia แปลว่า "การเป็นนายทัพ" ซึ่งเป็นเรื่องของการทหารเรื่องศึกสงครามโดยแท้ ถ้าใช้ในทางทหารจะใช้คู่กับคำว่ายุทธวิธี ต่อมาคำว่ายุทธศาสตร์นี้ได้นำมาใช้ในทางสังคมศาสตร์คือ "ศาสตร์และศิลป์ของการพัฒนาและการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทางทหารตามความจำเป็นทั้งยามสงบยามสงคราม" (Beatrice, 2007) จึงทำให้การทหารเป็นส่วนหนึ่งของการเมือง และเกิดการสอนวิชาการบริหาร การบริหารรัฐกิจ การบริหารเศรษฐกิจและตามมหาวิทยาลัยจึงได้หยิบยืมแนวคิดยุทธศาสตร์ไปใช้แต่เปลี่ยนเป็นคำว่า "กลยุทธ์" แทนแต่ใช้ในความหมายที่แคบลง อย่างไรก็ตาม หลักการสำคัญของยุทธศาสตร์ คือ "นโยบายของประเทศต้องกำหนดยุทธศาสตร์ กล่าวคือ ต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ของประเทศให้ชัดเจนเสียก่อนแล้วจึงกำหนดเป็นนโยบายสาธารณะ แล้วจึงเริ่มกำหนดยุทธศาสตร์ได้" (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2547)

ดังนั้น คำว่ายุทธศาสตร์จึงใช้กับเรื่องใหญ่ๆ เป็นระดับชาติ ส่วนกลยุทธ์นั้นใช้กับเรื่องเล็กๆ หรือองค์กรย่อยๆ เช่น บริษัทห้างร้านหรือหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ เป็นต้น ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบหลักๆ 3 องค์ประกอบ คือ 1) เป้าหมาย (Ends) 2) วิธีการไปสู่เป้าหมาย (Ways) และ 3) เครื่องมือ (Means) ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยเป้าหมายของยุทธศาสตร์นั้นจะมีความสอดคล้องและมีห้วงระยะเวลาที่เหมาะสมไม่ไกลเกินไป และที่สำคัญคือมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ดังนั้น "ยุทธศาสตร์เป็นศาสตร์และศิลป์ในการนำพาองค์กรไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์โดยใช้ทรัพยากรทั้งหมดที่มี" ตามลำดับขั้น ได้แก่ วิสัยทัศน์ (Vision) พันธกิจ (Mission) เป้าหมายเพื่อการพัฒนา (Goal) ยุทธศาสตร์ (Strategy) และกลยุทธ์หรือแนวทางการพัฒนาหรือแผนปฏิบัติการ (Action plan) (ธีรนนท์ นันทขว้าง, 2552 ; เสนาะ ตีเยาว์, 2546) โดยมีหลักการดังนี้

1. การวางแผนงานสู่การปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายภายใต้การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม เพื่อประกอบการวางแผนการในการใช้วิธีการและทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายสูงสุด
2. การทำแผนปฏิบัติการ โดยกระบวนการตัดสินใจอันซับซ้อนซึ่งเชื่อมโยงวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายสุดท้าย (Ends) เข้ากับวิถีหรือหนทาง (Ways) และวิธีการหรือเครื่องมือ (Means) ให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น
3. ทำรูปแบบของเครื่องมือที่ได้รับการชี้แนะ เริ่มจากการวางแผน การใช้ และการประสานการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

4. การทำแผนปฏิบัติงานระยะยาวที่นำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ “Long term action plan for achieving a goal”

5. การวางกรอบและทิศทางระยะยาวขององค์การ โดยมีการจัดสรรทรัพยากรท่ามกลางภาวะแวดล้อมที่ท้าทายเพื่อให้เกิดประโยชน์กับองค์การ รวมถึงมีความสอดคล้องกับความต้องการทางการตลาดและความคาดหวังของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขององค์การ

ดังนั้น หลักการของยุทธศาสตร์จึงหมายถึง การนำนโยบายของประเทศมาวางกรอบทิศทางในการกำหนดยุทธศาสตร์ โดยมีเป้าหมาย วิธีการ และเครื่องมือ ที่นำวิสัยทัศน์ให้บรรลุวัตถุประสงค์

แนวคิดของยุทธศาสตร์ทางการศึกษา

Mintzberg และคณะ (1998) ศาสตราจารย์ชาวแคนาดา หรือ White (2004) หรือนักวิชาการหลายๆท่านโดยเฉพาะทางการศึกษาได้มีการเสนอแนวคิดยุทธศาสตร์ทางการศึกษาในรูปแบบต่างๆดังต่อไปนี้ (อ้างถึงใน สรายุทธ กันหลง, 2554)

แนวคิดการศึกษายุทธศาสตร์แบ่งเป็นสองกลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มเสนอหนทางปฏิบัติและกลุ่มให้คำอธิบาย โดย **1) กลุ่มเสนอหนทางปฏิบัติ** (Prescriptive schools) สามารถแบ่งเป็นกลุ่มย่อย ได้แก่ ศึกษาเรื่องการออกแบบ (Design) กลุ่มศึกษาเรื่องการวางแผน (Planning) และกลุ่มศึกษาเรื่องการวางตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ (Positioning) ทั้งสามกลุ่มย่อยเป็นที่นิยมกันมากในช่วงทศวรรษที่ 70 และทศวรรษที่ 80 และก็ยังมิใช่อยู่ในปัจจุบัน **2) กลุ่มให้คำอธิบาย** (Descriptive schools) สามารถแบ่งเป็นกลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มศึกษาเรื่องแนวคิดผู้ประกอบการ (Entrepreneurial) กลุ่มศึกษาเรื่องความคิด (Cognitive) กลุ่มศึกษาเรื่องการเรียนรู้ (Learning) กลุ่มศึกษาเรื่องอำนาจ (Power) กลุ่มศึกษาเรื่องวัฒนธรรม (Cultural) กลุ่มศึกษาเรื่องสภาพแวดล้อม (Environmental) และกลุ่มศึกษาเรื่องโมเดล (Configuration) ศึกษาว่ายุทธศาสตร์เป็นอย่างไรและถูกมองว่าเป็นอย่างไร ซึ่งได้มีการศึกษาอย่างแพร่หลายตั้งแต่เมื่อ 20 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้การตีความยุทธศาสตร์และการนำไปใช้จึงขึ้นอยู่กับแนวความคิดส่วนบุคคลของนักคิดยุทธศาสตร์ (Strategists) และผลจากการใช้เครื่องมือ (Tools) และโมเดล (Model) หรือโมเดลที่ใช้ในการวิเคราะห์ ซึ่งตรงกับมุมมองของ Greenwood (1965) Haimann และคณะ (1978) Anderson (2003) Terry (1977) และ Dye (2002) ที่กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ คือ หลักและวิธีการปฏิบัติซึ่งถือเป็นแนวทางดำเนินการที่ผู้บริหารใช้ในการตัดสินใจเพื่อให้การปฏิบัติงานเป็นไปโดยถูกต้องและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และสุดท้ายยุทธศาสตร์จะเป็นแบบใดก็ขึ้นอยู่กับสำนักที่ศึกษาหรือปรัชญาพื้นฐานของแนวความคิดยุทธศาสตร์ด้านนั้นๆ

ตามแนวคิดของ White (2004) ได้พัฒนางานของ Mintzberg และคณะ (1998) มาสร้างยุทธศาสตร์ตามวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้งาน ได้ 14 ชนิด คือ

1. ยุทธศาสตร์ที่เป็นการออกแบบ (Strategy as design) สำคัญนี้ต้องการให้ยุทธศาสตร์สอดคล้องกับสมรรถนะขององค์กรและโอกาสในสภาพแวดล้อมนั้น เป็นแนวคิดที่เชื่อมโยงกับ SWOT analysis และการใช้กรณีศึกษาที่พัฒนาจาก Harvard business school เป็นการออกแบบยุทธศาสตร์ที่ดีที่สุดเหมาะสมกับองค์กรเป็นแนวคิดหลักในต้นทศวรรษ 70
2. ยุทธศาสตร์ที่เป็นการวางแผน (Planning) เพื่อวางแผนการใช้ทรัพยากรที่เหมาะสมที่สุดเพื่อบรรลุเป้าหมายในกรอบเวลาที่กำหนด เป็นแนวคิดหลักจนถึงกลางศตวรรษที่ 70
3. ยุทธศาสตร์ที่เป็นการวางตำแหน่ง (Positioning) เป็นการหาตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในภาคส่วนของอุตสาหกรรม ธุรกิจ หรือสังคม และเน้นกิจกรรมที่สร้างมูลค่าเพิ่มเป็นแนวคิดหลักในทศวรรษ 80 ซึ่งก็คือรูปแบบ Porter's 5 Forces นั้นเอง
4. ยุทธศาสตร์ที่เป็นการผู้ประกอบการ (Entrepreneurship) มองว่ายุทธศาสตร์เป็นผลลัพธ์ของผู้นำ หรือผู้วางแผนยุทธศาสตร์ที่ควบคุมหรือสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดวิสัยทัศน์แม่ไปในองค์กร ใช้ความคิดลึกซึ้งและให้ภาพในอนาคต ซึ่งแนวคิดสำนึกนี้มีการนำเสนอในการศึกษาการบริหารจัดการยุทธศาสตร์ที่นำมาใช้หรือหายไปบางครั้ง
5. ยุทธศาสตร์ที่เป็นการสะท้อนถึงวัฒนธรรมองค์กรหรือเครือข่ายสังคม (Organization culture or social web) เป็นแนวคิดยุทธศาสตร์ที่มองว่าเป็นกระบวนการทางสังคม (Social process) และพัฒนาปรับปรุงด้วยธรรมชาติของวัฒนธรรมในองค์กรนั้น แนวคิดนี้มีมาตั้งแต่ทศวรรษที่ 60 ที่เป็นการท้าทายแนวคิดเศรษฐศาสตร์ของธุรกิจนำมาพัฒนาขึ้นในปี 1980 ที่ญี่ปุ่น และปัจจุบันก็คือ การให้น้ำหนักเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ (Corporate Social Responsibility: CSR) ที่ได้รับการยอมรับสูงในปัจจุบัน
6. ยุทธศาสตร์ที่เป็นกระบวนการทางการเมือง (Political process) ผู้มีอำนาจทางการเมืองเป็นผู้กำหนดยุทธศาสตร์ การบริหารอำนาจจึงเป็นการกำหนดยุทธศาสตร์เป็นผลจากการเจรจาต่อรองระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ที่แตกต่างระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) จากการสร้างเครือข่ายและการสร้างพันธมิตร
7. ยุทธศาสตร์ที่เป็นการเรียนรู้ (Learning process) ยุทธศาสตร์เป็นผลที่มาจากกระบวนการค้นพบและการเรียนรู้ ทุกคนในองค์กรก็เป็นนักยุทธศาสตร์ให้ความคิดเห็นต่อการสร้างยุทธศาสตร์โดยรวม แต่การกำหนดยุทธศาสตร์และการนำไปปฏิบัติไม่ได้เสนอแนะอย่างชัดเจน
8. ยุทธศาสตร์เป็นเรื่องราวของกระบวนการเปลี่ยนแปลง (Episodic or transformative process) เกิดการพัฒนายุทธศาสตร์เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น มีแนวคิดหลากหลายในการสร้างยุทธศาสตร์เพื่อให้เหมาะสมกับเหตุการณ์เฉพาะเรื่องซึ่งเป็นแนวคิดทางด้านเศรษฐศาสตร์

9. ยุทธศาสตร์เป็นการแสดงออกถึงจิตวิทยาการเรียนรู้ (Expression of cognitive psychology) ศึกษาว่ามีการกำหนดยุทธศาสตร์อย่างไรจากมุมมองทางจิตวิทยา เป็นการศึกษาคติความของปัจเจกชนต่อสภาพภายนอกที่เป็นกำหนดแนวทางยุทธศาสตร์ต่างๆ

10. ยุทธศาสตร์เป็นเรื่องของการใช้สำนวนหรือภาษา (Rhetoric or a language game) เป็นการศึกษาว่าคนในองค์กรพูดถึงยุทธศาสตร์อย่างไร

11. ยุทธศาสตร์เป็นการปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อสภาพแวดล้อม (Reactive adaptation to environmental circumstances) เป็นการพัฒนายุทธศาสตร์ที่ตอบสนองต่อสภาพแวดล้อม การปรับตัวเป็นกุญแจสำคัญสู่ความสำเร็จ เป็นแนวคิดที่อยู่ในทฤษฎีทางด้านยุทธศาสตร์

12. ยุทธศาสตร์เป็นการแสดงออกถึงปรัชญาทางจรรยาบรรณหรือศีลธรรม (Expression of ethics or as moral philosophy) เป็นการแสดงออกตามธรรมชาติของค่านิยมของนักยุทธศาสตร์ที่ต้องการสร้างความพอใจต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นเรื่องของพฤติกรรมที่มีจรรยาบรรณและสร้างภาพพจน์ที่ดีต่อองค์กร

13. ยุทธศาสตร์ที่เป็นการประยุกต์ใช้จากความคิดที่เป็นระบบ (Systematic application of rationality) เป็นการใช้แนวคิดที่มีเหตุผลในองค์กรลดการใช้ความคิดที่แตกต่างออกไป

14. ยุทธศาสตร์เป็นการใช้กฎง่ายๆ (Use of simple rules) ยุทธศาสตร์มาจากประสบการณ์และการปฏิบัติและเป็นการนำกฎง่ายๆมาใช้ที่ได้ใช้กันมาสม่ำเสมอมาใช้ในองค์กรที่มีการเปลี่ยนแปลงไม่แน่นอนไม่มีเวลาที่จะใช้กระบวนการสร้างยุทธศาสตร์ที่ยาวนาน

นอกจากนี้ยุทธศาสตร์ยังเป็นกรอบสำหรับการตัดสินใจที่เหมาะสมเพื่อเป็นแนวทางไปปฏิบัติการกิจและกระบวนการที่เลือกสรรเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาระยะยาวขององค์กร (Long range goals) และการเลือกวิถีทาง (Means) ให้บรรลุจุดหมาย เปรียบเสมือนแนวทางกำหนดกลยุทธ์ที่พยายามพาองค์กรไปสู่กระบวนการแก้ปัญหาและตอบสนองต่อความต้องการของบุคคล ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากรและการพัฒนาแผนระยะยาวขององค์กร (Massie และ Douglas, 1981 ; Jamson, 1994 ; ทวีป ศิริรัศมี, 2545 ; ประชุม รอดประเสริฐ, 2547 ; ศิริอร ชันธหัตถ์, 2539 ; ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2542 ; Lasswell และ Kaplan, 1950) แต่การมองของ วิโรจน์ สารรัตน์ (2546) และอธิปตย์ คลีสุนทร (2547) ให้แนวคิดว่ายุทธศาสตร์การบริหารในยุคโลกาภิวัตน์ คือ วิธีการช่วยให้งานสำเร็จเร็วในยุคโลกาภิวัตน์ที่โลกเสมือนเล็กกลอง (Global village) ในขณะที่ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรการผลิตลดลง นักบริหารพึงใช้ยุทธศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อมุ่งบรรลุเป้าหมาย 3 เรื่อง คือ ใช้คนเท่าเดิมทำงานได้มากขึ้น, งานเท่าเดิมแต่ใช้คนน้อยลง และคุณภาพของงานต้องดีเท่าเดิมหรือดีกว่าเดิม ซึ่งบอกให้ทราบถึงทิศทางของการเปลี่ยนแปลงองค์กร

หรือของสังคม ทิศทางดังกล่าวอาจจะอธิบายถึงเรื่องอะไร เพื่ออะไร อย่างไร และเพียงใดของการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ

การพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการศึกษา

จากหลักการและแนวคิดยุทธศาสตร์ศึกษาต่างๆของ Massie และ Douglas (1981) หรือ White (2004) จึงทำให้นักทฤษฎีและนักวิชาการหลายๆท่านเสนอมุมมองการพัฒนา ยุทธศาสตร์ในรูปแบบที่แตกต่างกันไป ทั้ง Certo และ Peter (1991), Quinn และคณะ (1988), ธงชัย สันติวงษ์ (2539), สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2547) หรืออุทิศ ขาวเอียร (2549) ได้นำเสนอ วิธีการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการการศึกษา ดังต่อไปนี้

Certo และ Peter (1991) กล่าวว่า การพัฒนายุทธศาสตร์เป็นกระบวนการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ (Strategy process) มี 5 ขั้นตอน คือ

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม คือ การพิจารณาจุดแข็ง จุดอ่อนภายในองค์กร และปัจจัยภายนอกที่เป็นโอกาสและอุปสรรคต่อองค์กร ซึ่งเป็นเงื่อนไขต่อความสำเร็จขององค์กร
2. การกำหนดทิศทางขององค์กร คือ การนำพันธกิจและวัตถุประสงค์ขององค์กร มาพิจารณาโดยเน้นประโยชน์ที่จะได้รับ
3. การกำหนดยุทธศาสตร์ คือ การพิจารณาออกแบบและเลือกยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมเพื่อนำไปปฏิบัติแล้วทำให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์
4. การปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ คือ การนำยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ โดยคำนึงถึงโครงสร้างองค์กรและวัฒนธรรมองค์กรเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ
5. การควบคุมยุทธศาสตร์ คือ การติดตามผลการปฏิบัติงาน และประเมินผลกระบวนการดำเนินการ

Quinn และคณะ (1988) มองว่าการพัฒนายุทธศาสตร์ คือ กระบวนการจัดทำยุทธศาสตร์ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 3 ขั้นตอน คือ

1. การจัดทำยุทธศาสตร์ (Strategy formulation)
2. การปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ (Strategy implementation)
3. การประเมินยุทธศาสตร์ (Strategy evaluation) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการบริหารระดับสูงและเป็นงานที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง

ธงชัย สันติวงษ์ (2539) กล่าวว่า การพัฒนายุทธศาสตร์เป็นกระบวนการยุทธศาสตร์ เช่นเดียวกันกับ Quinn และคณะ (1988) แต่ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ การจัดทำยุทธศาสตร์ และ การปฏิบัติตามยุทธศาสตร์

สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ (2547) กล่าวว่า การพัฒนายุทธศาสตร์เป็นการนำกระบวนการเชิงยุทธศาสตร์มาดำเนินการให้เป็นผลสำเร็จนั้น ต้องประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นตอนการวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ (Strategic analysis)
2. ขั้นตอนในการกำหนดทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์ (Strategic choice)
3. ขั้นตอนในการนำแผนยุทธศาสตร์ไปปฏิบัติ (Strategic implementation)

อุทิศ ขาวเขียว (2549) ได้กล่าวถึงการพัฒนายุทธศาสตร์ว่าเป็นการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ให้ประสบความสำเร็จ ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก 3 ส่วน ได้แก่

1. องค์ประกอบหลักส่วน “เป้าประสงค์ร่วม” ซึ่งประกอบด้วยวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์หลัก องค์ประกอบส่วนนี้หากชัดเจนจะทำหน้าที่เสริมการประสานงานแก่องค์การ และหรือเป็นส่วนชี้้นำให้เห็นทิศทางการพัฒนาเป็น “วิสัยทัศน์” ที่องค์การประสงค์ และเป็นสิ่งที่พึงปรารถนาในการพัฒนาที่สมเหตุสมผล ส่วน “พันธกิจ” จะชี้้นำให้เกิดความชัดเจนในบทบาทหน้าที่ที่สำคัญที่สุดขององค์การ โดยดำเนินการอย่างมีบูรณาการภายใต้แผนต่างๆ ส่วน “วัตถุประสงค์หลัก” เป็นเกณฑ์ที่ต้องบรรลุ หรือระดับความสำเร็จ (ผลกระทบ/ผลลัพธ์) ที่ต้องถูกประเมินเพื่อเป็นหลักประกันว่า องค์การได้ดำเนินการตามแผนไปสู่ทิศทางที่ก่อให้เกิดวิสัยทัศน์ที่คาดหวังไว้

2. องค์ประกอบด้าน “ทางเลือกการดำเนินการ” ได้แก่ ยุทธศาสตร์และหรือยุทธวิธีที่กำหนดอย่างชัดเจนขึ้น เป็นกรอบความคิดที่ชี้้นำแก่การปฏิบัติของแผนว่า แนวทางที่เหมาะสมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของแผนมีอย่างไรบ้าง กรอบความคิดนี้ได้มาจากการผนวกประเด็นชี้้นำที่ได้จากการวิเคราะห์และการจัดลำดับความสำคัญของสภาวะแวดล้อม ทั้งด้านจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงความสอดคล้องกับพันธกิจขององค์การอีกด้วย

3. องค์ประกอบหลักด้าน “เครื่องมือกลไกเร่งรัดการพัฒนา” คือ สามารถชี้แนะแนวทางการเร่งรัดกระบวนการดำเนินงาน มีรูปแบบการปรับกระบวนการทำงานขององค์การ การปรับระเบียบตลอดจนค่านิยม วัฒนธรรม และความเชื่อต่างๆภายในองค์การให้สนับสนุนแผนงานโครงการ เพื่อเพิ่มประสิทธิผลของยุทธศาสตร์และยุทธวิธีที่กำหนดไว้

เทคนิคการพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการศึกษา

เทคนิคที่นิยมใช้พัฒนายุทธศาสตร์มีอยู่ด้วยกันหลายวิธี เช่น เทคนิคการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมมหภาค (PEST analysis) เทคนิคการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT analysis) เทคนิคการวางแผนด้วยสถานการณ์ (Scenario planning) เทคนิคलिขิตสมดุล (Balanced Scorecard : BSC) และเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบเดลฟาย (Delphi technique) ซึ่งแต่ละเทคนิคมีข้อจำกัดที่แตกต่างกัน ซึ่งในฐานะที่ผู้วิจัยสนใจศึกษายุทธศาสตร์การจัดการอาชีวศึกษาของเขต

พัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ในทศวรรษหน้า (พุทธศักราช 2558-2567) เห็นว่าเทคนิคเดลฟายมีความเหมาะสมสำหรับการวิจัยอนาคตโดยมีเหตุผลดังนี้

เทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) เป็นเทคนิคที่ได้รับการยอมรับในหมู่นักวิชาการทางการศึกษาอย่างมากในปัจจุบัน และเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยอนาคตสำหรับทำนายการเกิดแนวโน้มด้านต่างๆเพื่อประกอบการวางแผนหรือพัฒนานโยบาย มี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบปรับปรุง โดยรูปแบบดั้งเดิมเป็นกระบวนการหนึ่งของการเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในอนาคตในเรื่องที่เกี่ยวกับ เวลา ปริมาณ และหรือสภาพการณ์ที่ต้องการจะให้เป็นจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่กระจัดกระจายกันให้สอดคล้องกันอย่างมีระบบโดยใช้วิธีการเสาะหาความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญแทนการเรียกประชุม ส่วนรูปแบบปรับปรุง เป็นกระบวนการลดข้อจำกัดเกี่ยวกับเวลาในการเก็บข้อมูล เช่น การใช้วิธีระดมความคิด การใช้วิธีการสัมภาษณ์ การประชุมแบบเดลฟาย เดลฟายใช้คอมพิวเตอร์เป็นฐาน และเดลฟายกลุ่ม เป็นต้น

ดังนั้น หลักการและแนวคิดการเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ จึงเป็นการเสนอมุมมองหนทางปฏิบัติหรือการให้คำอธิบายประกอบการวางแผนหรือพัฒนานโยบายของประเทศในระยะยาวมาวางกรอบทิศทางในการกำหนดยุทธศาสตร์ขององค์กร ตรงต่อความต้องการของบุคคล ตลอดจนการจัดสรรทรัพยากร โดยมีเป้าหมาย วิธีการ และเครื่องมือที่นำวิสัยทัศน์ให้บรรลุวัตถุประสงค์ในมิติต่างๆ ทางสังคม วัฒนธรรม การศึกษา และเศรษฐกิจ

นโยบายและยุทธศาสตร์จังหวัดชายแดนภาคใต้

นโยบายและยุทธศาสตร์จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่จะกล่าวต่อไปนี้ ประกอบด้วย 3 หัวข้อ 1) นโยบายและยุทธศาสตร์เสริมสร้างสันติสุข 2) ยุทธศาสตร์เสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ 3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ และความรวมถึงองค์การต่างๆที่เข้ามามีบทบาทในการแก้ไขความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนโยบายและยุทธศาสตร์ต่อไปนี้

นโยบายและยุทธศาสตร์เสริมสร้างสันติสุข

ด้วยปีพุทธศักราช 2547 สถานการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ทวีความรุนแรงขึ้น ได้ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้เกิดสภาพการณ์การผลิตหดตัว ผู้ประกอบการขาดความมั่นใจในการลงทุน มีการเลิกกิจการอย่างต่อเนื่อง เกิดปัญหาการว่างงานสูง ซึ่งซ้ำเติมปัญหาความยากจนของประชาชนในพื้นที่ และทำให้ประชาชนลดความเชื่อมั่นในอำนาจรัฐ ดังนั้น รัฐบาลจึงอาศัยหลักการบริหารในพื้นที่พิเศษโดยน้อมนำ

ยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2547 และพระราชดำรัสของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ “คนได้ส่วนใหญ่เป็นคนดี น่ารัก มีความเป็นธรรม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นควรสร้างความเข้าใจและพยายามสื่อสารให้เข้าใจปัญหาที่แท้จริง” ทรงพระราชทานแก่ พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2547 ทำให้เกิดนโยบายและยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งนโยบายของรัฐบาลที่สำคัญมี 4 ประการ ดังต่อไปนี้ (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2547)

1. นายยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” และ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” รวมทั้งยึดมั่นแนวทางสันติวิธีเป็นบรรทัดฐานการจัดการความขัดแย้ง สร้างความรัก ความสามัคคี ความสมานฉันท์และความสงบสุข
2. ยึดถือความเป็นธรรมและกระบวนการยุติธรรม ตามหลักนิติธรรมเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญในการฟื้นฟูอำนาจรัฐ
3. ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เป็นพลังในการเข้าถึงประชาชน เพื่อเสริมสร้างสันติสุขและการพัฒนาอย่างยั่งยืน
4. สร้างความเข้าใจต่อสถานการณ์ความเป็นจริงเกิดขึ้นต่อสังคม ทั้งภายในและภายนอกประเทศเพื่อสร้างความตระหนักของการอยู่ร่วมกันในชาติอย่างสันติสุขบนพื้นฐานของความหลากหลายในวิถีคิด วิถีชีวิตและวัฒนธรรม และเพื่อให้การดำเนินนโยบายการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นไปตามเป้าประสงค์ หน่วยงานภาครัฐต่างๆ จึงได้ให้ความสำคัญในการวางนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนปฏิบัติการไม่ว่าจะเป็นนโยบายความมั่นคงแห่งชาติ พ.ศ. 2550-2554 และแผนการพัฒนาการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2557-2558 ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ อาศัยพัฒนาการใช้สันติวิธีและความร่วมมือของกลุ่มวัฒนธรรม เพื่อลดความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้, 2550 ; สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ, 2555 ; กระทรวงศึกษาธิการ, 2557 ก) โดย
 1. ส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายตามหลักนิติธรรม และไม่มีการเลือกปฏิบัติ
 2. ยึดมั่นหลักการสร้างความสมานฉันท์ เป็นหลักฐานที่สำคัญในอันที่จะทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่ย้อนกลับมาเป็นเงื่อนไข ข้ออ้างการใช้ความรุนแรง
 3. ยึดมั่นในหลักการ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา เป็นแนวทางในการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ
 4. กำหนดรูปแบบการจัดระบบรักษาความปลอดภัยใหม่ โดยให้มีการวางแผนร่วมกับชุมชน
 5. ให้มีการจัดการด้านการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่น

6. สร้างความรู้ ความเข้าใจและพัฒนาทักษะการเผชิญหน้าความขัดแย้งสันติวิธี
 7. ส่งเสริมโครงการและกิจกรรมที่นำไปสู่การทำงานร่วมกันในชุมชนของกลุ่มพลังวัฒนธรรม
 8. ส่งเสริมการพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับทุกฝ่ายที่มีความเห็น หรืออุดมการณ์แตกต่างจากรัฐ
 9. เพิ่มระดับและความต่อเนื่องของการติดต่อสัมพันธ์กับประเทศโลกมุสลิม
- ในช่วงปี พ.ศ. 2547 – 2548 มีการกำกับการบริหารจัดการโดยกองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กอ.สสส.จชต.) ที่มีนโยบายและแนวทางการบริหารจัดการเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และมี "ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ปัตตานี ยะลา นราธิวาส) ปีพ.ศ. 2547 – 2548 ที่คณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบเมื่อ 16 มีนาคม พ.ศ. 2547 เป็นกรอบในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบและพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นหลัก ต่อมาช่วงปลายปีพ.ศ. 2548 ต่อเนื่องในปีพ.ศ. 2549 มีการกำกับการบริหารจัดการพัฒนา โดยคณะกรรมการนโยบายเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กสชต.) มี "นโยบายและยุทธศาสตร์เสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้" เป็นกรอบให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องยึดถือปฏิบัติภารกิจในด้านความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยมีสาระสำคัญตามหัวข้อนโยบายและยุทธศาสตร์เสริมสร้างสันติสุข ดังนี้ (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2547 ; 2548 ; 2549 ; 2553 ; กองอำนวยการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2555)

นโยบายและยุทธศาสตร์เสริมสร้างสันติสุข

ตามคำสั่งคณะกรรมการนโยบายเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ 33/2548 เรื่อง ยุทธศาสตร์และแนวทางการปฏิบัติตามนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่าด้วยคณะรัฐมนตรีได้แถลงนโยบายต่อที่ประชุมรัฐสภา เมื่อวันที่ 23 มีนาคม พ.ศ.2548 ไว้ว่า “รัฐบาลจะแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยระดมทรัพยากรและปรับปรุงการบริหารจัดการทั้งปวงตามหลักการ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา และใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อย และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินขึ้นในพื้นที่โดยเร็วที่สุด รวมทั้งมุ่งส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนในพื้นที่อย่างยั่งยืน” โดยนโยบายเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ตามคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 206/2549 (ชิตชัย วรณสฤติย์, 2548 ; สำนักนายกรัฐมนตรี, 2549 ; กระทรวงศึกษาธิการ, 2557 ก) มีแนวทางปฏิบัติ ดังนี้

1. ดำเนินการทางการเมืองเชิงรุก สร้างความเป็นธรรมในสังคม บังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักนิติธรรม จัดระบบงานข่าวกรองสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยให้ประชาชน ศรัทธาและไว้วางใจ
2. เสริมสร้างความเข้าใจ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันกับทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการแก้ปัญหา
3. ขจัดเงื่อนไขและสาเหตุที่ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความรู้สึกแตกแยกหรือความไม่เท่าเทียมกัน
4. สร้างความเข้าใจด้วยการเผยแพร่ข่าวสารที่ถูกต้องทันเวลา
5. ส่งเสริมให้มีช่องทางสร้างความเข้าใจกับกลุ่มที่มีความเห็นแตกต่างที่เลือกใช้ความรุนแรง
6. สร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมให้เป็นที่พึงของประชาชนในพื้นที่
7. พัฒนาคนและสังคมบนพื้นฐานความหลากหลายของวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ส่งเสริมศาสนสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจที่ถูกต้องตามหลักศาสนา เสริมสร้างความเข้มแข็งของสถาบันครอบครัวและชุมชน เปิดโอกาสให้ผู้เห็นต่างร่วมสร้างสันติสุข
8. พัฒนาการศึกษให้สอดคล้องกับความต้องการ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม เปิดโอกาสให้ผู้นำศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิมีส่วนร่วม
9. พัฒนาและเสริมสร้างเศรษฐกิจในพื้นที่อย่างยั่งยืนด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยกระดับมาตรฐานการครองชีพของประชาชนและแก้ปัญหาความยากจน
10. ใช้งานมวลชนสัมพันธ์ผ่านสื่อ องค์กรและกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจและนอกพื้นที่
11. สร้างความเข้าใจอันดี ความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านและองค์กรสากลต่างๆ
12. สร้างความเข้าใจและพัฒนาประสิทธิภาพเจ้าหน้าที่ของรัฐ

ดังนั้น คณะกรรมการนโยบายเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กสขต.) จึงแบ่งเป้าหมายดำเนินงาน 3 ระยะ คือ

- ระยะที่ 1 ปีพ.ศ. 2548-2549 เป็นห้วงเวลาคลี่คลายสถานการณ์การก่อเหตุร้ายแรง ราชวันให้ยุติลงโดยเร็ว ควบคู่ไปกับการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนจำเป็นของประชาชนและสร้างความเชื่อมั่นแก่ประชาชน โดยการบูรณาการความคิด แผนงาน โครงการ งบประมาณและการปฏิบัติ เน้นการบังคับใช้กฎหมายด้วยความโปร่งใส เป็นธรรมและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม
- ระยะที่ 2 ปีพ.ศ. 2550-2551 เป็นการขยายผลการดำเนินงานในระยะแรก ควบคู่ไปกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการวางรากฐาน

การแก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา กฎหมาย และระบบราชการที่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพปัญหาในพื้นที่

ระยะที่ 3 ปีพ.ศ. 2552 เป็นต้นไป เป็นการขยายผลการดำเนินงานในระยะที่สองอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนและเป็นการพัฒนาที่มีความสมดุลสอดคล้องกันในทุกๆด้าน

ยุทธศาสตร์เสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้

ยุทธศาสตร์เสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ของคณะกรรมการนโยบายเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ มี 10 ยุทธศาสตร์หลัก ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ยุทธศาสตร์ด้านการข่าวกรองและต่อต้านข่าวกรอง

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยุทธศาสตร์ด้านการปรับความคิดและความเชื่อ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์ด้านปฏิบัติการจิตวิทยาและประชาสัมพันธ์

ยุทธศาสตร์ที่ 5 ยุทธศาสตร์ด้านการต่างประเทศ

ยุทธศาสตร์ที่ 6 ยุทธศาสตร์ด้านพลังประชาชนและการจัดระเบียบชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 7 ยุทธศาสตร์ด้านการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้

ยุทธศาสตร์ที่ 8 ยุทธศาสตร์ด้านพัฒนาการศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 9 ยุทธศาสตร์ด้านการแก้ไขปัญหาความยากจนและพัฒนาคุณภาพชีวิต

ยุทธศาสตร์ที่ 10 ยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ

เมื่อมองประเด็นด้านการศึกษาแล้ว พบว่า มาตรการหรือกิจกรรมสำคัญในการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ คือ ยุทธศาสตร์ที่ 8 ยุทธศาสตร์ด้านพัฒนาการศึกษา มีใจความว่า “เน้นการจัดการศึกษาในพื้นที่ทุกระดับเพื่อเสริมสร้างสันติสุขและแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน ให้เอื้อต่อการเสริมสร้างความมั่นคง ควบคู่ไปกับการพัฒนาการศึกษาให้มีมาตรฐานสูงขึ้นและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ส่งเสริมการเรียนรู้แบบบูรณาการทั้งวิชาสามัญ วิชาชีพ และศาสนา ในสถานศึกษาทุกระดับทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ทั่วประเทศ” (คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 220/2548 ลงวันที่ 31 พฤษภาคม พ.ศ.2548) ซึ่งประกอบด้วย 10 โครงการ เช่น โครงการดังต่อไปนี้ (ชิตชัยวรรณสถิตย์, 2548)

1. การดูแลรักษาความปลอดภัย เสริมสร้างขวัญกำลังใจและให้สิทธิประโยชน์แก่ครูที่ปฏิบัติงานในพื้นที่

2. การปรับปรุงโครงสร้างและระบบการบริหารจัดการศึกษาในพื้นที่เพื่อเสริมสร้างสันติสุขและแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

3. การปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาทุกระดับให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ มีการเรียนรู้แบบบูรณาการทั้งวิชาสามัญ วิชาชีพและศาสนา

4. การพัฒนาการจัดการศึกษาในสถาบันการศึกษาเอกชนและโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่

5. การปรับปรุงการจัดการศึกษา ให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาท้องถิ่น เพื่อเป็นเครื่องมือประกอบอาชีพและเพิ่มรายได้

6. การจัดการให้มีการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์อิสลามศึกษา พระพุทธศาสนาให้สามารถเข้าศึกษาในระบบได้

7. การส่งเสริมนักเรียนไทยมุสลิมให้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาในสถานศึกษาต่างประเทศที่มีมาตรฐานเป็นแหล่งความรู้ทางวิชาการและศาสนาที่ถูกต้อง

8. การส่งเสริมสถาบันการศึกษาในพื้นที่ จัดกิจกรรมเสริมสร้างความตระหนักและความเข้าใจในคุณค่าของความหลากหลายของเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม

9. การส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน สถาบันการศึกษาและสถาบันอื่นๆ ให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในพื้นที่

10. การส่งเสริมสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ให้เป็นศูนย์กลางทางวิชาการและการศาสนา เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการแก้ไขปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ผ่านมา แม้รัฐบาลจะกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการดำเนินการแก้ไขปัญหาในแต่ละช่วงเวลาอย่างชัดเจน แต่การดำเนินงานไม่ต่อเนื่องและขาดการบูรณาการ ส่งผลให้การพัฒนาเศรษฐกิจไม่บรรลุตามเป้าหมาย ประชาชนได้รับผลจากการพัฒนาไม่ทั่วถึง โดยเฉพาะกลุ่มประชาชนในพื้นที่ชนบทยากจน จึงทำให้จำนวนประชากรที่อยู่ในข่ายความยากจนมีสัดส่วนสูงขึ้น ทั้งยังต้องเผชิญกับปัญหาความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ในระยะต่อไปจึงจำเป็นต้องเร่งดำเนินการพัฒนาและแก้ไขให้ตรงจุด เพื่อให้ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่คลี่คลายโดยเร็วและประชาชนสามารถดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข ดังนั้น ในช่วงปีพ.ศ. 2550 - 2551 ภายหลังจากเปลี่ยนแปลงรัฐบาล เมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. 2549 รัฐบาลจึงได้ปรับปรุงกลไกการดำเนินงานแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยได้จัดตั้งกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) เป็นหน่วยงานรับผิดชอบการแก้ไขปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งระบบ สำหรับในพื้นที่มี กอ.รมน. ภาค 4 รับผิดชอบ มีกองบัญชาการผสมพลเรือนตำรวจทหาร (พตท.) เป็นองค์กรรับผิดชอบแก้ไขปัญหาด้านความมั่นคงและศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) เป็นองค์กรรับผิดชอบด้านการพัฒนา นอกจากนี้ ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กพต.)

ทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายเร่งรัดการพัฒนาและติดตามผลการพัฒนาในพื้นที่ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และ 4 อำเภอของจังหวัดสงขลา คือ อำเภอจะนะ เทพา นาทวี และสะบ้าย้อย

ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้

ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีวัตถุประสงค์เพื่อการแก้ไขปัญหา จังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งระบบ โดยเน้น 2 ประเด็นสำคัญ คือ

1. สถานการณ์ความไม่สงบในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงและความสงบสุขของประชาชนในพื้นที่และโดยรวม รัฐบาลจึงให้ความสำคัญสูงสุดในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเป็นลำดับแรก โดยกำหนดเป็นนโยบายเร่งด่วนที่เริ่มดำเนินการในปีแรก (พ.ศ. 2551) ของการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อนำสันติสุขคืนสู่พื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเร็ว และสร้างความมั่นคงในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

2. การพัฒนาและแก้ไขปัญหาในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นเรื่องที่มีความสลับซับซ้อนและเชื่อมโยงกันหลายมิติทั้งด้านความมั่นคง การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม การศึกษา วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมจึงจำเป็นต้องวางยุทธศาสตร์และแนวทางดำเนินการในลักษณะบูรณาการแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ ขณะเดียวกัน บูรณาการความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งภาครัฐและภาคประชาชน โดยการผนึกพลังร่วมในการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายและบรรลุมติของรัฐบาล สามารถดูได้จากแผนยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความมั่นคงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ปี พ.ศ.2550-2554 ของกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน (กอ.รมน.) เพื่อป้องกันและพัฒนาพื้นที่ในสถานการณ์ความไม่สงบ ที่ประกอบด้วย 2 ยุทธศาสตร์ คือ 1) ยุทธศาสตร์ด้านความมั่นคง เป็นการบูรณาการปฏิบัติงานและควบคุมการปฏิบัติ โดยผู้บังคับบัญชาระดับพลตำรวจโท (พตท.) ประกอบด้วย กลยุทธ์ด้านการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน กลยุทธ์ด้านการข่าวกรองและต่อต้านข่าวกรอง กลยุทธ์ด้านการปฏิบัติการข่าวสารและ 2) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนา เป็นการบูรณาการปฏิบัติงานและควบคุมการปฏิบัติโดยศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ประกอบด้วย กลยุทธ์ด้านการเมือง การปกครอง กลยุทธ์ด้านการศึกษาและกีฬา กลยุทธ์ด้านสังคมจิตวิทยา กลยุทธ์ด้านเศรษฐกิจและสร้างรายได้ และกลยุทธ์ด้านการต่างประเทศ ดังนั้น ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2551 จึงประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การคุ้มครองความปลอดภัย การอำนวยความสะดวก เพื่อเสริมสร้างความเชื่อมั่นในอำนาจรัฐ และสร้างภูมิคุ้มกันแก่คนกลุ่มเสี่ยง ยุทธศาสตร์ที่ 2 การเสริมสร้างความมั่นคงทางอาชีพและรายได้ให้พึ่งตนเอง ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาคุณภาพคน เพื่อสร้างโอกาสการมีงานทำและยกระดับคุณภาพชีวิต ยุทธศาสตร์ที่ 4 เสริมสร้างความเข้มแข็งฐานเศรษฐกิจของพื้นที่และพัฒนาความร่วมมือ

ต่างประเทศ และยุทธศาสตร์ที่ 5 การบริหารจัดการเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ ซึ่งการพัฒนาการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้เช่นกัน

กล่าวโดยสรุป นโยบายและยุทธศาสตร์จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ การน้อมนำยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาจัดการเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยยึดถือปฏิบัติภารกิจในด้านความมั่นคง ด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา ภายใต้นโยบายเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยุทธศาสตร์เสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ และยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มุ่งส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีของประชาชนในพื้นที่อย่างยั่งยืนในลักษณะบูรณาการแบบองค์รวมที่เชื่อมโยงทุกมิติของการพัฒนาเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

การศึกษาอาชีวศึกษา

การศึกษาอาชีวศึกษา ประกอบด้วย วิวัฒนาการการศึกษาอาชีวศึกษา หลักการและแนวคิดการศึกษาอาชีวศึกษา ระบบการศึกษาอาชีวศึกษา โดยกล่าวถึงการปฏิรูป โอกาสการพัฒนา ระบบโครงสร้าง ตลอดจนขยายหลักสูตรให้เท่าทันยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วิวัฒนาการการศึกษาอาชีวศึกษา

การศึกษาอาชีวศึกษาเป็นแนวคิดการจัดการศึกษาอาชีพได้มีมาตั้งแต่ยุคสมัยที่ประเทศไทยเริ่มมีอาชีพหัตถกรรมมากขึ้นนอกเหนือไปจากอาชีพกสิกรรม การอาชีวศึกษาเริ่มอย่างเป็นระบบเมื่อได้รับการบรรจุในโครงการศึกษา พุทธศักราช 2441 เป็นการศึกษาพิเศษ ซึ่งหมายถึงการเรียนวิชาเฉพาะเพื่อให้เกิดความชำนาญ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาอาชีวศึกษา, 2552 และ (David S., 1920) โดยในปีพุทธศักราช 2452 การจัดการศึกษาได้แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ โรงเรียนสามัญศึกษาสอนวิชาสามัญและโรงเรียนวิสามัญศึกษาสอนวิชาเพื่อออกไปประกอบอาชีพ เช่น แพทย์ผดุงครรภ์ ภาษาอังกฤษ พาณิชยการ ครู เป็นต้น ในปีพุทธศักราช 2453 ได้จัดตั้งโรงเรียนอาชีวศึกษาแห่งแรก คือ โรงเรียนพาณิชยการที่วัดมหาพฤฒาราม และวัดราชบูรณะ ปีพุทธศักราช 2456 จัดตั้งโรงเรียนเพาะช่าง และปีพุทธศักราช 2460 จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม จากนั้นแผนการศึกษาแห่งชาติ ได้มีผลต่อการกำหนดการศึกษาอาชีพให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2475 ได้กำหนดว่าวิสามัญศึกษา ได้แก่ การศึกษาวิชาชีพซึ่งจัดให้เหมาะสมกับภูมิประเทศ เช่น กสิกรรม หัตถกรรม และพาณิชยการ เพื่อเป็นพื้นฐานความรู้สำหรับประกอบกิจการเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมต่างๆ และในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2479

ได้ปรากฏคำว่า "อาชีวศึกษา" เป็นครั้งแรกในระบบการศึกษาของประเทศไทย โดยแบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ อาชีวศึกษา ชั้นต้น กลาง และสูง รับนักเรียนจากโรงเรียนสามัญศึกษาของทุกระดับประโยค

ในปีพุทธศักราช 2481 พระราชกฤษฎีกาจัดวางระเบียบราชการในสังกัดกระทรวงธรรมการ (กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน) ให้จัดตั้งกรมใหม่ขึ้น 2 กรม คือ กรมสามัญศึกษามีหน้าที่จัดการศึกษาสายสามัญ และกรมวิชาการ มีหน้าที่จัดการศึกษาสายอาชีพ โดยแบ่งออกเป็น 4 กอง ได้แก่ สำนักงานเลขานุการกรม กองตำรา กองสอบไล่ และกองอาชีวศึกษาซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการจัดโรงเรียนอาชีวศึกษา

ต่อมาปีพุทธศักราช 2484 ได้มีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พุทธศักราช 2484 ตราขึ้นเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2484 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ประกาศในราชกิจจานุเบกษา คือ วันที่ 19 สิงหาคม 2484 กระทรวงธรรมการได้เปลี่ยนชื่อเป็นกระทรวงศึกษาธิการ และตั้งกรมอาชีวศึกษาขึ้นแทนกรมวิชาการ ส่วนกองวิชาการเป็นกองหนึ่งในกรมอาชีวศึกษา ดังนั้น กรมอาชีวศึกษาจึงได้ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติ เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม 2484

กรมอาชีวศึกษา ได้แบ่งส่วนราชการออกเป็น 3 กอง คือ 1) สำนักงานเลขานุการกรม 2) กองโรงเรียน ทำหน้าที่รับผิดชอบการดำเนินการโรงเรียนอาชีวศึกษา 3) กองวิชาการ ทำหน้าที่เกี่ยวกับหลักสูตรแบบเรียน ทะเบียน การสอบไล่ และการออกประกาศนียบัตร ช่วงระหว่างมหาสงครามเอเซียบูรพา การอาชีวศึกษาได้รับผลกระทบจากภัยสงคราม ก่อให้เกิดการขาดแคลนอุปกรณ์การสอน นักเรียนต้องหลบภัย จำนวนครูและนักเรียนน้อยลง จนกระทั่งภาวะสงครามสงบลง รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณเพิ่มขึ้น โดยในแผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2494 การอาชีวศึกษา ได้ถูกแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และมัธยมศึกษาชั้นสูง โดยในแต่ละระดับกำหนดเวลาเรียนไม่เกิน 3 ปี

และปีพุทธศักราช 2495 ได้มีพระราชกฤษฎีกา จัดวางระเบียบราชการในกรมอาชีวศึกษา แบ่งส่วนราชการออกเป็น 7 กอง คือ สำนักงานเลขานุการกรม กองโรงเรียนการช่าง กองโรงเรียนพาณิชยและอุตสาหกรรม กองโรงเรียนเกษตรกรรม กองวิทยาลัยเทคนิค กองส่งเสริมอาชีพ และกองออกแบบและก่อสร้าง นอกจากนี้ ได้ริเริ่มจัดตั้งวิทยาลัยเทคนิคหลัก 4 แห่งทั่วประเทศ คือ วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพ (2495) วิทยาลัยเทคนิคภาคใต้ – สงขลา (2497) วิทยาลัยเทคนิคภาคตะวันออกเฉียงเหนือ-นครราชสีมา (2499) และวิทยาลัยเทคนิคภาคเหนือ - เชียงใหม่ (2500)

ช่วงปีพุทธศักราช 2499 การอาชีวศึกษาได้ถูกพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ โดยโรงเรียนที่เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหลายแห่งได้รับอนุมัติให้เปิดสอนในระดับอาชีวศึกษาชั้นสูง และโรงเรียนอาชีวศึกษาชั้นสูงเฉพาะวิชาอีกหลายแห่งได้จัดตั้งขึ้นเพื่อรับนักเรียนที่จบมัธยมศึกษาปีที่ 6 สายสามัญเข้าศึกษาต่อ

ปีพุทธศักราช 2501 กรมอาชีวศึกษาได้รับความช่วยเหลือจากองค์การ SEATO โดยมหาวิทยาลัยฮาวาย ในการปรับปรุงหลักสูตรตามโครงการฝึกช่างฝีมือ และฝึกอบรมครูวิชาช่างก่อสร้าง ช่างยนต์ ช่างไฟฟ้า ช่างวิทยุ และช่างเชื่อมโลหะ โดยมีโรงเรียนการช่าง 18 แห่ง เข้าร่วมโครงการ ในระยะแรกแผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2503 จำนวนนักเรียนอาชีวศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นปีที่ 1-3 มีจำนวนลดลง แต่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายปีที่ 4 มีจำนวนนักเรียนในประเภทช่างอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น จนกระทั่งต้องเปิดการเรียนการสอนใน 2 ผลัด

ปีพุทธศักราช 2508 กรมอาชีวศึกษาได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันในการก่อตั้งวิทยาลัยเทคนิคขอนแก่น และปีพุทธศักราช 2509 ได้รับความช่วยเหลือจากองค์การยูนิเซฟในการปรับปรุงโรงเรียนการช่างสตรี จำนวน 35 แห่ง ทั้งในด้านหลักสูตรการเรียนการสอนและครุภัณฑ์ โดยเฉพาะปีพุทธศักราช 2510 กรมอาชีวศึกษาได้มีหน่วยงานโครงการเงินกู้ธนาคารโลกเพื่อพัฒนาอาชีวศึกษา มีหน้าที่ประสานงานระหว่างโรงเรียนในโครงการประเภทวิชาช่างอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม รวม 25 แห่ง กับกรมอาชีวศึกษาและกระทรวงศึกษาธิการ

ปีพุทธศักราช 2512 ได้รับความช่วยเหลือจากประเทศออสเตรเลียในการจัดตั้งโรงเรียนเทคนิคสัทธิบ จังหวัดชลบุรี สถานศึกษาหลายแห่งได้รับการพัฒนาและเปิดสอนจนถึงระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) โดยในปีพุทธศักราช 2512 ได้รับการยกฐานะจากโรงเรียนเป็นวิทยาลัย ซึ่งแห่งแรกคือวิทยาลัยพณิชยการพระนคร จนถึงปีพุทธศักราช 2522 กรมอาชีวศึกษามีวิทยาลัยอยู่ในสังกัด จำนวน 90 แห่ง ในจำนวนสถานศึกษาทั้งสิ้น 159 แห่ง

ในช่วงพุทธศักราช 2513 นั้นได้รวมโรงเรียนการช่างสตรีและโรงเรียนการช่าง 4 จังหวัด คือ อ่างทอง ราชบุรี บุรีรัมย์ และพัทลุง ปีพุทธศักราช 2514 ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าโดยรวมวิทยาลัยเทคนิคธนบุรี วิทยาลัยเทคนิคพระนครเหนือ วิทยาลัยโทรคมนาคม และวิทยาลัยช่างก่อสร้างในสังกัดกรมอาชีวศึกษาไปรวมเป็นสถาบัน และเปิดสอนถึงระดับปริญญาตรี ประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 217 พ.ศ. 2515 ให้โอนโรงเรียนฝึกฝนอาชีพเคลื่อนที่ 36 แห่ง ของกรมอาชีวศึกษาไปกรมสามัญ

สำหรับการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการของประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 172 พ.ศ. 2515 ได้แบ่งส่วนราชการในสังกัดกรมอาชีวศึกษาออกเป็น 9 กอง คือ สำนักงานเลขานุการกรม กองวิทยาลัย กองโรงเรียน กองแผนงาน กองการเจ้าหน้าที่ กองคลัง กองออกแบบและก่อสร้าง กองบริการเครื่องจักรกล และหน่วยศึกษานิเทศก์ โดยปีพุทธศักราช 2516-2520 มีโครงการ เงินกู้ ADB เพื่อพัฒนาวิทยาลัยเทคนิค 4 แห่ง (กรุงเทพฯ สงขลา เชียงใหม่ และนครราชสีมา) ปรับปรุงเครื่องมืออุปกรณ์ พัฒนาครู และอาคารสถานที่ใน 6 สาขาวิชา คือ อิเล็กทรอนิกส์ ไฟฟ้า ก่อสร้าง เครื่องกล เทคนิคโลหะและช่างยนต์ ปีพุทธศักราช 2518 ได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งวิทยาลัย

เทคโนโลยีและอาชีวศึกษาขึ้น โดยแยกวิทยาลัย 28 แห่ง ออกจากกรมอาชีวศึกษา เปิดสอนถึงระดับปริญญาตรีและได้ออนศุนย์ฝึกต่อเรือหนองคายของสำนักงานพลังงานแห่งชาติอยู่ในสังกัดกรมอาชีวศึกษา โดยเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนอุตสาหกรรมต่อเรือหนองคาย ปีพุทธศักราช 2519 รวมโรงเรียนเทคนิค โรงเรียนอาชีวศึกษา โรงเรียนการช่าง ใน 65 วิทยาเขต และยกฐานะโรงเรียนเกษตรกรรม 12 แห่งเป็นวิทยาลัย ปีพุทธศักราช 2520 จัดตั้งโรงเรียนเกษตรกรรม 10 แห่ง ปีพุทธศักราช 2521-2527 มีโครงการเงินกู้ธนาคารโลกจัดตั้งศุนย์ฝึกวิชาชีพ 12 แห่งในแต่ละเขตการศึกษา ปีพุทธศักราช 2522-2523 พบว่ามีปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการดำเนินการแยกวิทยาเขตต่างๆออกเป็นอิสระ ปีพุทธศักราช 2522 ได้มีการโอนวิทยาลัยเกษตรเจ้าคุณทหารไปสังกัดสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ประกาศใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.) และจัดตั้งศุนย์ฝึกอบรมและพัฒนาอาชีวศึกษา ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.) รับนักเรียนผู้จบมัธยมศึกษาตอนปลาย โปรแกรมวิชาสามัญ เข้าเรียนวิชาชีพเป็นเวลา 2 ปี

ปีพุทธศักราช 2523 ได้มี "พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2523" กำหนดให้มี 10 หน่วยงาน ให้เกิดหน่วยงานใหม่จากเดิม คือ กองวิทยาลัย และกองโรงเรียนเป็นกองใหม่ คือ กองวิทยาลัยเกษตรกรรม กองวิทยาลัยเทคนิค และกองวิทยาลัยอาชีวศึกษา

ปีพุทธศักราช 2524 ได้ประกาศใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พ.ศ. 2524 และปีพุทธศักราช 2527 ได้ใช้ 2 หลักสูตร คือ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง พ.ศ. 2527 และหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค พ.ศ. 2527

ต่อมาปีพุทธศักราช 2528 ได้ส่งเสริมแนวคิด "การอาชีวศึกษาครบวงจร" และได้มีการจัดตั้ง "สำนักงานโครงการพิเศษ" เป็นหน่วยงานภายในมีหน้าที่ประสานงานกับสำนักงานโครงการพิเศษและรับผิดชอบงานที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงและงานพัฒนาชนบท และปีพุทธศักราช 2530 ได้มีการจัดตั้ง "วิทยาลัยการอาชีพ" ในพื้นที่จังหวัดมุกดาหารและแม่ฮ่องสอน โดยมีเป้าหมายที่จะจัดการศึกษาทุกประเภทวิชาชีพและทุกหลักสูตรทั้งในและนอกระบบการศึกษา ทำให้ปีพุทธศักราช 2531 ได้รับความช่วยเหลือจากเยอรมันเพื่อพัฒนาอาชีวศึกษาทวิภาคีและปีพุทธศักราช 2532-2533 UNDP ให้ความช่วยเหลือจัดตั้งสถาบันพัฒนาครูอาชีวศึกษา ปี 2533 รัฐบาลเดนมาร์กได้ให้ความช่วยเหลือเงินกู้ยืมเพื่อพัฒนาอาชีวศึกษาเกษตร ตลอดจนประเทศอื่นในแถบทวีปยุโรป เช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ออสเตรเลีย อังกฤษ และอิตาลี ในการช่วยเหลือสถานศึกษาประเภทช่างอุตสาหกรรม นอกจากนี้หน่วยงานหรือองค์กรอื่นต่างประเทศที่ได้ให้ความช่วยเหลือ เช่น The United Nation Development Programme (UNDP) International Labour Organization (ILO), UNESCO เป็นต้น รวมถึงการได้รับความช่วยเหลือจากประเทศออสเตรเลีย

ญี่ปุ่น คานาดา องค์กร CIDA และการได้รับอาสาสมัครจากออสเตรเลีย เยอรมนี ญี่ปุ่น และอังกฤษ ในการให้ความร่วมมือต่างๆเพื่อการพัฒนา และแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ด้านอาชีวศึกษา และในปีพุทธศักราช 2533 ได้ประกาศใช้หลักสูตรประกาศนียบัตรครูเทคนิคชั้นสูง (ปทส.)

ดังนั้นปีพุทธศักราช 2533-2535 จึงมีผู้สนใจเรียนอาชีวศึกษามาก ทำให้จัดตั้ง สถานศึกษาเพิ่ม 20 แห่ง พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พุทธศักราช 2535 ได้ถูกประกาศและกำหนดใช้จนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งส่วนราชการออกเป็น 11 หน่วยงาน เพิ่มสถาบันพัฒนาครูอาชีวศึกษาเป็นหน่วยงานอิสระระดับกอง ช่วงปีพุทธศักราช 2535-2539 ได้มีโครงการจัดตั้งวิทยาลัยเพิ่มขึ้นอีกจำนวน 93 แห่ง เฉพาะโครงการจัดตั้งวิทยาลัยการอาชีว ระดับอำเภอ 60 แห่ง วิทยาลัยสารพัดช่าง 25 แห่ง และอีก 8 แห่ง มีวัตถุประสงค์เพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาวิชาชีพไปสู่ท้องถิ่น สนับสนุน การพัฒนาชนบทเพื่อผลิตกำลังคนด้านวิชาชีพในระดับ ช่างฝีมือ และช่างเทคนิคให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน และสอดคล้องกับสภาพ เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

ปีพุทธศักราช 2536-2543 ได้รับความร่วมมือจากรัฐบาลญี่ปุ่นพัฒนาการผลิต กำลังคนสาขาวิชาแมคคาทรอนิกส์ที่วิทยาลัยช่างกลปทุมวัน ปีพุทธศักราช 2537 มีโครงการเงินกู้ กองทุนความร่วมมือทางเศรษฐกิจพื้นทะเลแห่งญี่ปุ่น (Overseas Economic Cooperation Fund, JAPAN) โดยได้รับอนุมัติให้ดำเนินโครงการเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2537 เพื่อพัฒนาเครื่องมืออุปกรณ์ และบุคลากรในสถานศึกษา 20 แห่ง โดยปีพุทธศักราช 2538 กรมอาชีวศึกษาได้พัฒนาระบบ เครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศของกรมอาชีวศึกษาและการจัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษาระบบ ทางไกล ปีพุทธศักราช 2537-2539 ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาลเบลเยียมพัฒนาการผลิตกำลังคน สาขาวิชาเทคนิคการผลิตและพัฒนาสื่อการสอน

ปีพุทธศักราช 2540 การอาชีวศึกษาได้รับความสนใจอย่างมากอีกครั้งหนึ่ง โดย รัฐบาลให้การสนับสนุนจัดตั้งวิทยาลัยการอาชีพ 70 แห่ง วิทยาลัยเทคนิค 19 แห่ง และวิทยาลัย บริหารธุรกิจและการท่องเที่ยว 2 แห่ง ในปัจจุบันได้มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการกรม อาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (ฉบับที่ 2) กำหนดให้สถาบันเทคโนโลยีปทุมวันเป็นส่วนราชการ ของกรมอาชีวศึกษา และกำหนดอำนาจหน้าที่ให้กรมอาชีวศึกษาจัดและส่งเสริมการศึกษาวินิจฉัย ในระดับปริญญาตรี อนุปริญญา ประกาศนียบัตรหลักสูตรระยะสั้นและหลักสูตรพิเศษ รวมถึง พระราชบัญญัติการจัดการศึกษาในสถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน และปีพุทธศักราช 2541 ได้กำหนดให้ สถาบันเทคโนโลยีปทุมวันมีอำนาจจัดการศึกษาระดับปริญญาตรี ด้านวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี และสถานศึกษาที่จัดหลักสูตรระดับปริญญาหรือเทียบเท่า ได้แก่ หลักสูตรประกาศนียบัตรครูวิชาชีพ ชั้นสูง (ปทส.) และปริญญาตรีในการเปิดสอนเป็นไปตามเกณฑ์มหาวิทยาลัยกำหนด

ต่อมาปีพุทธศักราช 2542 ได้รับโครงการเงินยืมจากรัฐบาลเดนมาร์กเพื่อพัฒนา อาชีวเกษตรตามโครงการปรับปรุงรูปแบบโครงสร้างสถานศึกษาเกษตร โดยมีวัตถุประสงค์ของ โครงการเพื่อเพิ่มความรู้ ทักษะปฏิบัติ และจัดหาเครื่องมืออุปกรณ์ เครื่องจักรกล และเทคโนโลยีที่ ทันสมัยให้แก่นักเรียนนักศึกษา ในการผลิตสินค้าเกษตรและอุตสาหกรรมเกษตร รวมถึงการขยายผล ให้แก่เกษตรกรท้องถิ่น ตลอดจนพัฒนาบุคลากร หลักสูตรการจัดอาชีวศึกษาเกษตร การพัฒนา อาชีวศึกษาได้พัฒนาเป็นลำดับ โดยพิจารณาถึงระบบการประกันคุณภาพอาชีวศึกษา การพัฒนา หลักสูตรการเรียนการสอน การเทียบโอนหน่วยกิตสะสม การขยายโอกาสทางการศึกษาให้แก่ ประชาชนและการพัฒนาบุคลากร ครู อาจารย์อาชีวศึกษา ตลอดจนการส่งเสริมความร่วมมือระหว่าง ภาครัฐและเอกชนรวมถึงต่างประเทศ

จากนั้นวันที่ 7 กรกฎาคม 2546 ประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้จัดตั้งสำนักงาน คณะกรรมการการอาชีวศึกษาเป็นต้นมา (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2553 ก) และมี พระราชบัญญัติอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551 ขึ้นมาในปีพุทธศักราช 2551 โดยมีใจความสำคัญเกี่ยวกับ การจัดการศึกษาว่า “การจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพต้องเป็นการจัดการศึกษาในด้าน วิชาชีพที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติ เพื่อผลิต และพัฒนากำลังคนในด้านวิชาชีพระดับฝีมือ ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยี รวมทั้งเป็นการ ยกกระตือรือร้นการศึกษาวิชาชีพให้สูงขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน โดยนำ ความรู้ในทางทฤษฎีอันเป็นสากลและภูมิปัญญาไทย มาพัฒนาผู้รับการศึกษาให้มีความรู้ ความสามารถในทางปฏิบัติและมีสมรรถนะจนสามารถนำไปประกอบอาชีพในลักษณะผู้ปฏิบัติหรือ ประกอบอาชีพโดยอิสระได้ ซึ่งตรงกับสุนทรียะธรรม (2554) ที่มองลักษณะการจัดการศึกษา อาชีวศึกษาว่า การอาชีวศึกษาเป็นการศึกษาวิชาชีพที่มุ่งฝึกลักษณะนิสัยรักการทำงาน มีความรัก มีความรู้ความชำนาญในอาชีพที่สอดคล้องกับความถนัดและความสนใจของผู้เรียน มุ่งเน้นให้สามารถ นำไปประกอบอาชีพได้ตามควรแก่วัยและความสามารถ การจัดการอาชีวศึกษาจึงมุ่งผลิตกำลังคนที่มี ทักษะในระดับกึ่งฝีมือ ระดับฝีมือ และระดับผู้ชำนาญเฉพาะอย่างให้สอดคล้องกับความต้องการของ ตลาดแรงงาน รวมถึงความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศซึ่งในปัจจุบัน ดร.ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ เลขาธิการคณะกรรมการการอาชีวศึกษาได้ให้หลักการยุทธศาสตร์ว่าด้วยเรื่อง “อาชีวะสร้าง ชาติ” ให้เห็นว่าการเรียนในสายอาชีพสามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ประเทศได้ โดยผลิตกำลังคนสู่ ตลาดแรงงานทั้งในและต่างประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2557 ง ; กรุงเทพฯ ธุรกิจออนไลน์, 2557 ; เอเอสทีวีผู้จัดการออนไลน์, 2557)

หลักการและแนวคิดการศึกษาอาชีวศึกษา

สิ่งสำคัญที่ควรคำนึงถึงการจัดการอาชีวศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์นั้น สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาได้กำหนดหลักการและแนวคิดการศึกษาอาชีวศึกษาไว้ 7 ข้อ ตามมาตรา 10 ของพระราชบัญญัติอาชีวศึกษา พุทธศักราช 2551 ดังนี้

1. การมีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในทางปฏิบัติ โดยมีการกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่สถานศึกษาอาชีวศึกษาและสถาบัน
2. การศึกษาในด้านวิชาชีพ สำหรับประชาชนวัยเรียนและวัยทำงานตามความถนัดและความสนใจอย่างทั่วถึงและต่อเนื่องจนถึงระดับปริญญาตรี
3. การมีส่วนร่วมของชุมชน สังคม และสถานประกอบการในการกำหนดนโยบายการผลิตและพัฒนากำลังคน รวมทั้งการกำหนดมาตรฐานการศึกษาอาชีวศึกษา
4. การศึกษาที่มีความยืดหยุ่น หลากหลาย และมีระบบเทียบโอนผลการเรียนและระบบเทียบประสบการณ์การทำงานของบุคคลเพื่อเข้ารับการศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง
5. การมีระบบจูงใจให้สถานประกอบการมีส่วนร่วมในการจัดอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพ
6. การระดมทรัพยากรทั้งภาครัฐและเอกชน ในการจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพ โดยคำนึงถึงการประสานประโยชน์อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม
7. การมีระบบการพัฒนาครูและคณาจารย์ของการอาชีวศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี เช่นเดียวกับการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา ในทศวรรษที่ 2 ให้อาชีวศึกษาเน้นการพัฒนาฝีมือแรงงานชั้นกลางที่ต้องมีหน่วยในการตรวจสอบคุณภาพฝีมืออย่างแท้จริงต่อค่าจ้างแรงงาน ต้องดำเนินการในการจัดการเรียนการสอนแบบทวิภาคีกับผู้ประกอบการและไปใช้ในการปฏิบัติงานจริง ต้องมี SME อาชีวะ สร้างผู้ประกอบการรายใหม่ ต้องสนองตอบต่อนโยบายของรัฐบาลในการที่จะสร้างคนที่จะเข้าไปสู่ธุรกิจเชิงสร้างสรรค์ โดยเหตุผลเหล่านี้จะฝึกให้คนมีความภาคภูมิใจในการเป็นฝีมือแรงงานที่เป็นคนสร้างชาติ (ชินวรณ์ บุญยเกียรติ, 2553)

ระบบการศึกษาอาชีวศึกษา

ในพระราชบัญญัติอาชีวศึกษา พ.ศ. 2551ระบุว่าจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพนั้น จัดได้ 3 รูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาระบบทวิภาคี โดยความหมายของการจัดการศึกษาแต่ละระบบมีดังนี้

การจัดการศึกษาในระบบ เป็นการจัดการศึกษาวิชาชีพที่เน้นการศึกษาในสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันเป็นหลัก โดยมีการกำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลา การวัดและการประเมินผลที่เป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน

การศึกษานอกระบบ เป็นการจัดการศึกษาวิชาชีพที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการศึกษา ระยะเวลา การวัดและการประเมินผลที่เป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

การศึกษาระบบทวิภาคี เป็นการจัดการศึกษาวิชาชีพที่เกิดจากข้อตกลงระหว่างสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบันกับสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานในเรื่องการจัดการหลักสูตรการเรียนการสอน การวัดและการประเมินผล โดยผู้เรียนใช้เวลาส่วนหนึ่งในสถานศึกษาอาชีวศึกษาหรือสถาบัน และเรียนภาคปฏิบัติในสถานประกอบการ รัฐวิสาหกิจหรือหน่วยงานของรัฐ ดังนั้น การจัดการศึกษาอาชีวศึกษาตามมาตรา 6 มาตรา 7 และมาตรา 8 คณะกรรมการการอาชีวศึกษากำหนดหลักสูตร ได้แก่ ประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ

ดังนั้น การศึกษาอาชีวศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาอาชีพหรือวิชาชีพอย่างมีเอกภาพ โดยระดมสรรพกำลังจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการจัดการอาชีวศึกษา ตลอดจนส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรภายในให้มีประสิทธิภาพอย่างสม่ำเสมอ และเป็นการพัฒนาการศึกษาด้านอาชีพเพื่อผลิตกำลังคนระดับฝีมือ ระดับเทคนิค และระดับเทคโนโลยีในประเทศให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน ภาคเศรษฐกิจและสังคม และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยนำความรู้ที่เป็นสากลและภูมิปัญญามาพัฒนาผู้เรียนและผู้ฝึกอบรมวิชาชีพให้สามารถประกอบอาชีพอิสระได้

ยุทธศาสตร์การจัดการอาชีวศึกษา

ยุทธศาสตร์การจัดการอาชีวศึกษาเป็นการขับเคลื่อนนโยบายปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีจุดเน้น 3 ส่วน ได้แก่ การจัดการอาชีวศึกษาในประเทศ การจัดการอาชีวศึกษาในประเทศอาเซียน และการจัดการอาชีวศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบเพื่อรองรับความเป็นสากล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การจัดการอาชีวศึกษาในประเทศ

จากนโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ 2558 "5 นโยบายทั่วไป 7 นโยบายเฉพาะ และ 10 นโยบายเร่งด่วน" ที่ต้องการให้พัฒนาและปฏิรูปการศึกษา โดยต้องยึดหลักการมีส่วนร่วม การกระจายอำนาจ และความต้องการของทุกภาคส่วน ในสังคมให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศ รวมทั้งเกิดความมั่นคงยั่งยืนในระบบการศึกษาของไทย โดยการน้อมนำแนวทางการพัฒนาระบบการจัดการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาสมัยใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่มได้มีโอกาสเข้าถึงองค์ความรู้ได้โดยสะดวก และสามารถพัฒนาและประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง ยกกระดับความรู้ให้มีคุณภาพและได้มาตรฐานสากล ควบคู่ไปกับการส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีแผนงานและโครงการเพื่อส่งเสริมการผลิตกำลังคนด้านการอาชีวศึกษาตอบสนองต่อภาคการผลิตสินค้าและอาหาร ภาคการท่องเที่ยว ภาคการบริการ ภาคการขนส่ง บุคลากรทางการแพทย์และพยาบาล และอื่นๆ ในสาขาที่มีความขาดแคลน ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ และให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมกับการจัดทำความตกลงร่วมระหว่างภาครัฐและเอกชน ในการสนับสนุนการผลิต การพัฒนาระบบการจัดการ และการพัฒนากำลังคนทั้งระบบ เช่น มีกิจกรรมเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการเผยแพร่ความรู้และการพัฒนาต่อยอดความรู้เพื่อใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ วิสาหกิจ การประกอบอาชีพและดำเนินธุรกิจ ควบคู่ไปกับการเผยแพร่องค์ความรู้และแนวทางการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันในการศึกษา ทั้งในระบบและนอกระบบอย่างเป็นรูปธรรม รวมถึงการมุ่งเน้นการผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพ พร้อมทั้งเร่งสร้างค่านิยมอาชีวศึกษา ปรับภาพลักษณ์ และกำหนดมาตรการเพื่อจูงใจให้นักเรียนนักศึกษา พ่อแม่และผู้ปกครอง มีความยินดีและส่งเสริมให้บุตรหลานเข้ารับการศึกษาในสายอาชีพอาชีวศึกษาเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะวิชาชีพที่ขาดแคลนและเป็นความต้องการของตลาดแรงงาน โดยมีแผนงานหรือมาตรการ การติดตาม ควบคุมอย่างเป็นระบบและชัดเจน

ดังนั้น การปฏิรูประบบการอาชีวศึกษาไทยจึงได้ข้อสรุปไว้ใน 7 ประเด็นหลัก ที่ต้องขับเคลื่อนให้เสร็จภายใน 10 ปี ได้แก่ 1) พัฒนาครูอาชีวศึกษาให้เก่งเนื้อหาในสาขาวิชาที่สอน และเก่งวิธีการสอน เนื่องจากในอนาคตครูอาชีวศึกษาที่สอนตั้งแต่ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.), ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.), ปริญญาตรีเทคโนโลยีสายปฏิบัติการ (ทล.บ.) และการฝึกอบรมวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น ต้องมีระบบที่เลื่อนไหลให้แก่ครูเช่นเดียวกับประเทศสิงคโปร์ที่ให้ภาคเอกชนมาอยู่ในระบบราชการได้ และให้ระบบราชการไปอยู่เอกชนได้ เช่น อาชีวศึกษาอยากให้ผู้เรียนเป็นคนเก่งในเรื่องอาชีพโดยดึงเชฟฝีมือดีจากฝรั่งเศสหรือช่างรถยนต์จากเยอรมนีมาเป็นครูได้ และไม่จำเป็น

ต้องต่อใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูอาชีวศึกษา เพราะสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จะเสนอให้มีพระราชบัญญัติครูอาชีวศึกษา โดยกำหนดให้ครูอาชีวศึกษาไม่ต้องมีใบอนุญาตฯ เพื่อความคล่องตัวในการเข้ามาสอนวิชาชีพอ่างเต็มความสามารถ 2) ปรับหลักสูตรการเรียนการสอนอาชีวศึกษาเพื่อผลิตประชากรที่พร้อมจะทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของประเทศชาติ และผู้ที่จำเป็นต้องมีทักษะอาชีพที่หลากหลายเพื่อให้ประกอบอาชีพอื่นๆ ได้ เช่น คนเรียนเกษตรต้องเรียนทักษะด้านไฟฟ้าหรือเครื่องยนต์ด้วย ผู้กำหนดหลักสูตรอาจปรับเพิ่มชั่วโมงการเรียนเป็น 18-20 ชั่วโมงและเพิ่มทักษะภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นการเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ตลอดชีวิตและให้มีทักษะการแสวงหาความรู้ อยู่ตลอดเวลาจนสามารถผลิตเด็กนักเรียนนักศึกษาออกไปเป็นผู้ประกอบการได้ เช่นเดียวกับนโยบายการปฏิรูปอาชีวศึกษาในทศวรรษที่สองของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2552) ที่มุ่งหวังให้มีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมลงทุน ประกันคุณภาพการมีงานทำตลอดจนสร้างงาน สร้างรายได้ ฝึกให้ผู้เรียนเป็นเจ้าแก (เอื้อน ปิ่นเงิน, 2552) 3) เพิ่มผู้เรียนโดย สอศ. ตั้งเป้าเพิ่มสัดส่วนผู้เรียนอาชีวศึกษาทุกหลักสูตรทั้ง ปวช. และ ปวส. รูปแบบปกติและทวิภาคี ในอัตราก้าวหน้าทุกปี จบแล้วได้ทำงานทันที และลดอัตราการออกกลางคัน อีกทั้งต้องต่อยอดอาชีพเดิมและเพิ่มอาชีพใหม่ในกลุ่มวัยแรงงาน ปัจจุบันโดยพัฒนาทักษะฝีมือและเพิ่มทักษะด้านภาษาอังกฤษ ซึ่งงานใหญ่ของการปฏิรูปอาชีวศึกษาไทยในปี 2558 คือ การเจาะกลุ่มหลักสูตรวิชาชีพระยะสั้นนอกระบบ และเพิ่มผู้เรียนอาชีวศึกษาที่ด้อยโอกาสทางการศึกษาอีกด้วย โดยที่สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาต้องปรับภาพลักษณ์และเร่งสร้างค่านิยมในการเรียนอาชีวศึกษาแล้วทำงานเป็น มีงานทำ มีรายได้ เมื่อเรียนจบมีงานทำทันที ส่วนประการที่ 4) การบริหารจัดการงานบุคคลและงบประมาณ โดยอาชีวศึกษากระจายอำนาจลงสู่สถานศึกษาและสถาบันการอาชีวศึกษาให้มากขึ้น 5) นำเทคโนโลยีสารสนเทศใช้ในการเรียนการสอนอาชีวศึกษาผ่านสื่อไอที 6) สร้างความเข้าใจสื่อสารและประชาสัมพันธ์ด้านการเรียนสายอาชีพมากขึ้น และ 7) การปฏิรูปโครงสร้างองค์กร แบ่งออกเป็นข้อเสนอเบื้องต้น 2 ทางเลือก คือ สอศ. อยู่ภายใต้กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) แต่จัดตั้งหน่วยงานระดับกรมในอาชีวศึกษา ซึ่งประกอบด้วย สำนักงานการอาชีวศึกษาเอกชน สำนักงานสถาบันการอาชีวศึกษา สำนักงานการอาชีวศึกษาชุมชน สำนักงานการส่งเสริมอาชีวศึกษาทวิภาคี สำนักงานการอาชีวศึกษานอกระบบ สำนักงานพัฒนามาตรฐานและวิจัยอาชีวศึกษา สำนักอำนวยการ หรือแนวทางที่ 2 คือ จัดตั้งกระทรวงอาชีวศึกษา ซึ่งทั้ง 2 แนวทางจะให้อาชีวศึกษาเอกชนมารวมอยู่ร่วมกัน (ณรงค์ พิพัฒนาศัย, 2557 ข ; มติชน, 2557 ; สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2557 ง) เพราะฉะนั้นยุทธศาสตร์การดำเนินงานอาชีวศึกษาตามแผนปฏิบัติการของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาควรมีแนวทางการเพิ่มคุณภาพให้ควบคู่ไปกับปริมาณผู้เรียน และขยายบทบาทการจัดการอาชีวศึกษาสำหรับผู้เรียนที่เป็นผู้มีงานทำ ผู้ที่ต้องการพัฒนาศักยภาพ และผู้ที่กำลังหางานทำ และให้ความสำคัญกับการค้นหา พัฒนา เผยแพร่ นวัตกรรม เทคโนโลยีเพื่อสร้างและพัฒนาอาชีพให้เกิดประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ในการผลักดันให้

วิสัยทัศน์และพันธกิจบรรลุตามเป้าหมาย ซึ่งยังคงสอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาได้กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ 6 ยุทธศาสตร์ 35 กลยุทธ์ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2556)

ยุทธศาสตร์ที่ 1: การพัฒนาการจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพให้มีคุณภาพมาตรฐาน สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษามีภารกิจเกี่ยวกับการจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพโดยคำนึงถึงคุณธรรมและความเป็นเลิศทางวิชาชีพ การพัฒนาการจัดการอาชีวศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพ จะเน้นการผลิตกำลังคนให้มีคุณภาพมาตรฐาน มีเส้นทางอาชีพที่ชัดเจน เพื่อสนับสนุนขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ตลอดจนให้มีการรับรองสมรรถนะของบุคคลในการประกอบอาชีพ เสริมสร้างทักษะการเป็นผู้ประกอบการ และสร้างค่านิยมที่ดีต่อการอาชีวศึกษา โดยมีเป้าประสงค์ให้ผู้สำเร็จอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพมีคุณภาพมาตรฐาน มีงานทำและดำรงชีวิตอย่างมีความสุขในสังคม โดยมีกลยุทธ์หลัก คือ 1) พัฒนาครูและบุคลากรอาชีวศึกษา 2) เร่งรัดพัฒนาคุณภาพและสมรรถนะผู้เรียน 3) สร้างมาตรฐานและพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผล 4) ส่งเสริมการประกันคุณภาพสถานศึกษา 5) ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และจรรยาบรรณวิชาชีพ 6) พัฒนาสถานศึกษาและสถาบันการอาชีวศึกษาให้ได้มาตรฐานมีคุณความเป็นเลิศทางวิชาชีพ 7) สร้างเสริมประสบการณ์วิชาชีพ ปลูกจิตอาสาด้วยการบริการสังคม 8) ส่งเสริมให้นำเทคโนโลยีสารสนเทศ สื่อ นวัตกรรมมาใช้ในการเรียนการสอน เสริมสร้างทักษะการเป็นผู้ประกอบการ 9) สร้างภาพลักษณ์ที่ดีต่อการอาชีวศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 2: สร้างเครือข่ายและส่งเสริมความร่วมมือ การผลิตและพัฒนา กำลังคนให้ตรงตามความต้องการของประเทศ ต้องได้รับร่วมมือกับองค์กรที่ต้องการใช้กำลังคนตั้งแต่ ภาคราชการ เอกชน รัฐวิสาหกิจ และชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการอาชีวศึกษา ทั้งในและต่างประเทศ นำไปสู่การกำหนดหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนการสอนในการผลิต กำลังคนได้ตรงกับความต้องการภาคราชการผลิตและความต้องการของผู้ใช้ โดยมีเป้าประสงค์ เพื่อผลิต และพัฒนากำลังคนสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและท้องถิ่น มีกลยุทธ์ ดังนี้ 1) ส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือในการจัดอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพทั้งในและ ต่างประเทศ 2) สร้างความเข้มแข็งในการสร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการจัดอาชีวศึกษาและ การฝึกอบรมวิชาชีพ 3) พัฒนารฐานข้อมูลความร่วมมือ 4) พัฒนาศูนย์กำลังคนอาชีวศึกษา 5) ประสาน ส่งเสริมและสนับสนุน การจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพของสถานศึกษา เอกชน สถานประกอบการและเครือข่าย

ยุทธศาสตร์ที่ 3: พัฒนาระบบบริหารจัดการอาชีวศึกษา คุณภาพของการ อาชีวศึกษา มีระบบการบริหารจัดการอาชีวศึกษาองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดที่จะส่งผลต่อคุณภาพ การปฏิรูประบบราชการ พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

พ.ศ. 2546 และนำแนวทางการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ (Public Sector Management Quality Award : PMQA) ซึ่งเป็นเครื่องมือในการพัฒนาองค์กรไปสู่ความเป็นเลิศ ในขณะที่กฎหมายการอาชีวศึกษาได้ระบุดำเนินการจัดตั้งสถาบันการอาชีวศึกษา ซึ่งต้องมีการพัฒนาระบบการบริหารและจัดการในรูปแบบสถาบันการอาชีวศึกษาควบคู่ไปด้วย อีกทั้งจากการประกาศใช้กฎหมายการอาชีวศึกษาดังกล่าว มีผลให้ต้องสร้างกฎหมายระเบียบต่างๆ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ดังนั้น เพื่อให้การพัฒนาระบบบริหารและจัดการอาชีวศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพจึงได้กำหนดกลยุทธ์ไว้ดังนี้ 1) จัดและพัฒนาโครงสร้างการบริหารงานการอาชีวศึกษา 2) พัฒนาระบบบริหารจัดการตามหลักเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐและธรรมาภิบาล 3) พัฒนากฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ 4) กระจายอำนาจการบริหารจัดการสู่สถานศึกษาและสถาบัน 5) ผลักดันการจัดตั้งสถาบันการอาชีวศึกษา 6) พัฒนาระบบติดตามและประเมินผลให้มีประสิทธิภาพ 7) พัฒนาระบบการตรวจสอบภายในให้มีประสิทธิภาพ 8) ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการและการให้บริการเสริมสร้างสวัสดิการและขวัญกำลังใจ

ยุทธศาสตร์ที่ 4: ขยายโอกาสทางการศึกษาวิชาชีพและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอด

ชีวิต มุ่งเน้นการเพิ่มโอกาสทางการศึกษาวิชาชีพให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาด้านวิชาชีพที่มีคุณภาพมาตรฐานอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีจุดมุ่งหมายให้ครอบคลุมประชาชนทุกเพศ ทุกวัย และกลุ่มเป้าหมายทั้งเด็ก เยาวชน วัยแรงงาน สตรี ผู้สูงอายุ โดยเฉพาะผู้ยากไร้ ด้อยโอกาส คนพิการ ผู้ห่างไกลทุรกันดารและชนกลุ่มน้อย มีกลยุทธ์ดังนี้ 1) ส่งเสริมและพัฒนากิจการอาชีวศึกษา และการฝึกอบรมวิชาชีพด้วยรูปแบบที่หลากหลายทั้งในระบบ นอกกระบบ และทวิภาคี 2) ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้ประชาชนในการสร้างงานสร้างรายได้ 3) จัดการศึกษาวิชาชีพแก่ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ ผู้สูงอายุ 4) ส่งเสริมให้มีการสร้างรายได้ระหว่างเรียน

ยุทธศาสตร์ที่ 5: จัดอาชีวศึกษาเพื่อสร้างเสริมความมั่นคงของรัฐ ส่งเสริมการจัด

การศึกษา ในจังหวัดชายแดนให้เป็นกลไกเสริมสร้างความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย บนพื้นฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ มีความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการศึกษา แลกเปลี่ยนความรู้ พัฒนาวิชาการ/วิชาชีพ เตรียมความพร้อมรองรับการเปิดเสรีการค้าในอนาคต โดยหวังผลให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการศึกษาวิชาชีพในภูมิภาค โดยเฉพาะสาขาที่มีศักยภาพและความพร้อม ประกอบไปด้วยกลยุทธ์ ดังนี้ 1) ส่งเสริมและพัฒนากิจการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพในเขตชายแดนภาคใต้ 2) ส่งเสริมและพัฒนากิจการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพในพื้นที่ชายแดนและเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ 3) ส่งเสริมและพัฒนากิจการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพตามโครงการพระราชดำริ 4) ส่งเสริมและพัฒนากิจการอาชีวศึกษาร่วมกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อสร้างความเข้าใจอันดี

ยุทธศาสตร์ที่ 6: สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยี

เพื่อให้การอาชีวศึกษาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ตั้งแต่การพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้เอื้อต่อการเรียนรู้ การสร้างองค์ความรู้ และนวัตกรรมทางวิชาชีพ การเชื่อมโยงการวิจัยกับกระบวนการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพ มีกลไกนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้จริง ดังนี้ 1) ส่งเสริมพัฒนาการวิจัย สร้างนวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ และการวิจัยเชิงนโยบาย การวิจัยเพื่อตอบสนองความต้องการของสถานประกอบการ 2) ส่งเสริมการนำองค์ความรู้ เทคโนโลยี และนวัตกรรมไปใช้พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการและการเรียนการสอน 3) ส่งเสริมให้นำความรู้ เทคโนโลยี สิ่งประดิษฐ์ และนวัตกรรม ไปใช้พัฒนาอาชีพ จดสิทธิบัตร และพัฒนาสู่เชิงพาณิชย์ 4) พัฒนาระบบบริหารจัดการเครือข่ายงานวิจัยและการจัดการความรู้อาชีวศึกษาทั้งในประเทศและระดับนานาชาติ

การจัดการอาชีวศึกษาได้ถูกกำหนดให้มีวัตถุประสงค์ในการพัฒนากำลังคน วิชาชีพ ครอบคลุมทุกด้าน ไม่เฉพาะแต่เน้นการผลิตกำลังคนให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานด้านปริมาณเท่านั้นแต่จะเน้นทางด้านคุณภาพมากยิ่งขึ้น การสร้างภาพลักษณ์และค่านิยมของอาชีวศึกษามีผลทางจิตวิทยาทำให้ประชาชนเข้าใจการอาชีวศึกษามากขึ้น และต้องการให้บุคลากรของอาชีวศึกษาช่วยกันปฏิบัติงานเต็มที่เพื่อที่จะส่งผลให้นักศึกษาอาชีวะมีงานทำ มีรายได้ สร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง และในแผนพัฒนาอาชีวศึกษาได้ระบุวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการอาชีวศึกษาทั้งด้านปริมาณและคุณภาพให้สามารถผลิตกำลังคนสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ ทั้งทางด้านอุตสาหกรรมและบริการ โดยเน้นการให้ความรู้ ทักษะ คุณธรรม จริยธรรม และการปลูกฝังนิสัยในการทำงานเพื่อการประกอบอาชีพและดำรงชีวิตได้อย่างเป็นสุข ภายใต้การปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข พร้อมทั้งสนับสนุนและส่งเสริมการวิเคราะห์ วิจัย การบริการวิชาชีพชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรม โดยใช้คำว่า “อาชีวะสร้างชาติ” เป็นตัวนำ (ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์, 2556 ; ณรงค์ พิพัฒนาศัย, 2557 ข ; ศูนย์พัฒนาการศึกษาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2556 และสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2556) และมีทิศทางการจัดการอาชีวศึกษา ได้ดังนี้

1. เร่งขยายปริมาณการผลิตกำลังคนในระดับและสาขาที่ขาดแคลน ขยายโอกาสการศึกษาวิชาชีพให้กว้างขวาง ทั้งนี้จะขยายระดับอำเภอให้ทั่วถึงยิ่งขึ้น และจัดหลักสูตรอาชีวศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และระบบทวิภาคีให้หลากหลายตามความสนใจและความต้องการของผู้เรียน
2. ส่งเสริมการวิเคราะห์ วิจัย การพัฒนาบทบาทของสถานศึกษาในการเรียน เป็นผู้นำชุมชน การอนุรักษ์พัฒนาและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม
3. ส่งเสริมการประดิษฐ์ คิดค้นเพื่อพัฒนาเทคโนโลยี ปรับการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการผลิตกำลังคนที่เป็นนักคิด วิเคราะห์ สร้างสรรค์งาน และเน้นการผลิตกำลังคนระดับนักเทคโนโลยี

4. ขยายรูปแบบการจัดการศึกษาอาชีวศึกษาทำความเข้าใจความร่วมมือกับภาคเอกชน หรือ Cooperative education เป็นการจัดให้นักเรียนนักศึกษาฝึกงานในโรงงานอุตสาหกรรมและทวิภาคี (Dual system) ตามระบบการจัดการศึกษาโรงเรียนในโรงงาน

5. พัฒนาหลักสูตรทุกระยะ 3 ปี ให้ยืดหยุ่นต่อสถานการณ์ และทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีทั้งแบบกว้างและแบบลึก คือ แบบกว้าง เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในงานอาชีพเพียงพอที่จะพัฒนาเข้าสู่งานเฉพาะสาขาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนแบบลึก เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะในงานอาชีพเฉพาะสาขาอย่างเพียงพอที่จะออกสู่อาชีพได้ทันที (กองวิจัยทางการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ: 2534)

6. กำหนดหรือปรับปรุงหลักสูตร ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และระดับปริญญาตรีเทคโนโลยีสายปฏิบัติการ (ทล.บ.) ให้ยืดหยุ่นเพื่อให้ผู้เรียนสามารถตัดสินใจประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อ โดยเน้นเนื้อหาทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย ทักษะพิสัย และค่านิยม 12 ประการของรัฐบาล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557 ข) โดยเปิดโอกาสให้สถานศึกษา ระดับภาคมีโอกาพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นให้มากขึ้น

7. กระจายและมอบอำนาจให้ระดับภูมิภาคและระดับสถานศึกษาทั้งทางด้านการผลิตกำลังคนและการพัฒนาหลักสูตร

8. พัฒนาให้สถานศึกษามีศูนย์ซ่อมสร้าง หรือ Fixit center และพัฒนาเครื่องมือเครื่องจักรภายในสถานศึกษาและบริการชุมชน ดังเช่น ดร.ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ เลขาธิการคณะกรรมการการอาชีวศึกษาได้กล่าวไว้ว่า โครงการหลักในการเผยแพร่ค่านิยมอาชีวะสร้างชาติมี 3 โครงการ คือ 1) โครงการเสริมสร้างค่านิยมอาชีวศึกษา โดยจะเผยแพร่ผ่านสื่อต่างๆเพื่อสร้างความเชื่อมั่นว่าเรียนอาชีวะแล้วสามารถทำงานเป็น มีงานทำ และมีความก้าวหน้าในอาชีพแน่นอน 2) โครงการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อลดปัญหาการทะเลาะวิวาท ซึ่งจะสอดแทรกการปลูกฝังค่านิยมอาชีวะสร้างชาติเข้าไปด้วย และ 3) โครงการอาชีวะอาสา ซึ่งเป็นการสนับสนุนให้นักเรียนนักศึกษาอาชีวะไปทำโครงการจิตอาสา ออกค่ายอาสาทำประโยชน์ให้แก่สังคม เพื่อเป็นการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในสังคมให้แก่เด็กเรียนอาชีวศึกษา ภายใต้ยุทธศาสตร์ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาปีงบประมาณ 2558 ที่ประกอบด้วย 1) ยกกระดับคุณภาพผู้เรียนเข้าสู่มาตรฐานสากล 2) เพิ่มปริมาณผู้เรียนสายอาชีพให้เพียงพอต่อความต้องการของประเทศ 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดอาชีวศึกษา 4) เพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการให้มีมาตรฐานและคุณภาพ โดยใช้หลักธรรมาภิบาล โดยมีมาตรการ ดังต่อไปนี้

1. ส่งเสริมศักยภาพสถานศึกษา
2. การจัดการศึกษาระบบทวิภาคี
3. ปฏิรูปการเรียนการสอน

4. ปฏิรูปสื่อและหลักสูตร
5. ระเบียบวินัย ความภาคภูมิใจในชาติ
6. ทุนและเงินสนับสนุนการศึกษา
7. การสร้างและกระจายโอกาส
8. สร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในทุกระดับ
9. สร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับภูมิภาคอาเซียนและต่างประเทศ
10. พัฒนาระบบบริหารจัดการ
11. ส่งเสริมสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2557)

การจัดการอาชีวศึกษาในอาเซียน

“มุ่งพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ผู้สอน และกำลังคนในตลาดแรงงานของประเทศ ให้มีความเชี่ยวชาญในวิชาชีพด้วยกลไกความร่วมมือให้มีคุณภาพระดับสากล” เป็นวิสัยทัศน์ของสำนักงานความร่วมมือ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ในพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 กำหนดไว้ว่า อาชีวศึกษาต้องส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาองค์กรวิชาชีพ กลุ่มอาชีพ และสมาคมอาชีพ เพิ่มความร่วมมือที่นำไปสู่ความแข่งขันระดับประเทศ ตามนโยบายภาครัฐ และในการปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่ 2 ดร.สิริรักษ์ รัชชชานติ (2554) ที่ปรึกษาด้านมาตรฐานอาชีวศึกษาธุรกิจและบริการ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กล่าวว่า เพื่อเตรียมความพร้อมรับกับสถานการณ์อาเซียนนั้น อาชีวศึกษาต้องทำใน 5 เรื่อง คือ 1) การผลิตกำลังคนอาชีวะให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด 2) การพัฒนาศักยภาพครูทั้งครูในสถานศึกษา ครูในสถานประกอบการ และครูภูมิปัญญาผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่น 3) การพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ใหม่ โดยเทียบเคียงมาตรฐานกับหลักสูตรสากล เพิ่มการเรียนการสอนแบบทวิภาคี และเพิ่มปริญญาตรีสายปฏิบัติการ 4) การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ให้สอดคล้องกับภาคการเกษตร อุตสาหกรรมและภาคการบริการ และ 5) กำลังแรงงานต้องมีสมรรถนะตามมาตรฐานวิชาชีพ ซึ่งในการเตรียมความพร้อมต่อประชาคมอาเซียนต้องมีการพัฒนาหลักสูตรโดยเชื่อมกับมาตรฐานอาชีพในสถานประกอบการ ซึ่งต้องเทียบเคียงกับมาตรฐานของประเทศในกลุ่มอาเซียน ทั้งนี้หากได้รับการสนับสนุนโดยเฉพาะนโยบายรัฐบาลและการปฏิรูปการศึกษารวมถึงความต้องการแรงงาน เชื่อว่าความร่วมมือจากทุกภาคส่วน จะมีส่วนในการพัฒนาอาชีวศึกษาร่วมกัน เช่นเดียวกับการจัดการอาชีวศึกษาของประเทศสิงคโปร์ คล้ายกับการจัดการศึกษาของประเทศไทย การจัดการอาชีวศึกษา Institute of Technology Education (ITE) ในประเทศสิงคโปร์มีส่วนแบ่งนักเรียนร้อยละ 25 โดยจัดการศึกษาระดับ

ประกาศนียบัตรวิชาชีพระดับชาติ (National ITE certificate) ซึ่งแบ่งเป็น 2 ระดับคือ Nitec higher nitec และ Master nitec ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ ITE จัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมได้อย่างมีคุณภาพคือ

1. การบริหารจัดการใช้รูปแบบ “One ITE System, Three Colleges”
2. จัดการเรียนการสอนโดยยึดหลัก “Hands-on, Minds-on, Hearts On”
3. พัฒนาหลักสูตรที่เน้นการปฏิบัติที่ได้มาตรฐานระดับโลก
4. พัฒนาครูอย่างจริงจัง
5. พัฒนานวัตกรรมในการจัดการเรียนการสอน
6. พัฒนาการประสานงาน การติดต่อสื่อสาร และการตลาด
7. การสร้างแบรนด์หรือการปรับภาพลักษณ์ของ ITE

ตัวอย่างการจัดการอาชีวศึกษาในประเทศสิงคโปร์ One ITE System, Three Colleges เป็นรูปแบบการศึกษาอาชีวศึกษาที่ทำให้เกิดความอิสระและความคล่องตัวในการพัฒนาให้เกิดความเข้มแข็งตามบริบทของแต่ละวิทยาลัย ส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็ง ความมีมาตรฐานและคุณภาพของการจัดการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ส่งเสริมให้เกิดความโปร่งใสและผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม เกิดนวัตกรรมของแผนการจัดการศึกษาและกระบวนการที่ดีกว่าเดิม ทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีมีผลต่อการจัดการเรียนการสอนและสภาพการเรียนรู้ของนักเรียนในสำนักงานกลางของ ITE มีบุคลากรประมาณกว่า 500 คน บุคลากรส่วนมากเป็นฝ่ายพัฒนาหลักสูตร พัฒนาสื่อและเทคโนโลยีการศึกษาประมาณ 200 คน ครูที่จะสอนในสถาบัน ITE ต้องมีประสบการณ์ทำงานในสถานประกอบการมาแล้วอย่างน้อย 3 ปี และทุกๆ 5 ปีต้องมีเวลากลับไปฝึกงานในสถานประกอบการ การพัฒนาหลักสูตรฝ่ายพัฒนาหลักสูตรจะทำการสำรวจความต้องการศึกษา ประสานงานกับสถานประกอบการเพื่อร่างหลักสูตรจัดทำสื่อและเทคโนโลยีประกอบการสอน ความสำเร็จนี้มีประเด็นสำคัญคือ รัฐบาลของประเทศสิงคโปร์ให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง นายกรัฐมนตรีได้ร่วมวางแผนการพัฒนา ITE ด้วยตนเองมาตลอดด้วยมองเห็นว่า “อาชีวศึกษาคือรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศ” ซึ่งปัจจัยของการประสบความสำเร็จของ ITE คือ มีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติตามพันธกิจ วิสัยทัศน์ และมุ่งจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรม การสร้างความแข็งแกร่งให้กับทีมผู้นำ การดำเนินการอย่างเข้มแข็งในการทำให้แต่ละวิทยาลัยเกิดความเป็นเลิศและเป็นตัวอย่างในการดำเนินการ เปิดรับความคิดสร้างสรรค์ของสมาชิกในองค์กรและรับความคิดเห็นจากผู้อื่น สร้างความเข้มแข็งในวัฒนธรรม ITE CARE โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดูแลและความห่วงใยให้ยังประโยชน์กับผู้เรียนอย่างแท้จริง ปัจจุบัน ITE ได้เดินทางมาถึง “เป็นหนึ่งในผู้นำระดับโลกทางด้านจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรม” ด้วยการจัดการศึกษาเพียงระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (อ้างถึงในสุบิน แพทย์รัตน์, 2552) และในยุคของประชาคมอาเซียนที่จะเกิดขึ้นในปี

พุทธศักราช 2558 นี้ ประเทศสมาชิกกลุ่มอาเซียนต่างๆ ได้มุ่งเน้นให้ระบบอาชีวศึกษาหรือ Polytechnic หรือ College เน้นจัดการศึกษาไปที่เป้าหมายไปการผลิตและพัฒนากำลังคน ซึ่งสามารถสรุปเป็นแนวคิดได้ดังนี้

ตารางที่ 1 แนวคิดการเตรียมพร้อมด้านกำลังแรงงานของประเทศในอาเซียนแนวคิด

การเตรียมพร้อมด้านกำลังแรงงานของประเทศในอาเซียน (ยงยุทธ แฉล้มวงษ์, 2554)

ประเทศ	แนวคิดการเตรียมความพร้อม
มาเลเซีย	เน้นเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียนด้านความรู้พื้นฐาน เพิ่มช่องทางการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้ที่ทำงานแล้วสามารถเรียนเพิ่มเติมได้ พัฒนาให้เกิดการเรียนรู้ทักษะใหม่ๆในการทำงาน สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้
สิงคโปร์	เน้น 2 ส่วนหลักในด้านการศึกษาและการพัฒนาแรงงาน คือ 1. การศึกษาและฝึกอบรมก่อนการทำงาน (Pre-employment education and training) โดยเน้นการพัฒนาการศึกษาตั้งแต่วัยก่อนเข้าเรียนจนถึงระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมทางด้านการศึกษาและทางด้านทักษะในด้านต่างๆเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ตลาดแรงงาน 2. การศึกษาและฝึกอบรมหลังเข้าทำงานแล้ว (Continuing education and training) โดยเน้นผู้ใหญ่และผู้อยู่ในกำลังแรงงานโดยมีเป้าหมายเพื่อให้กำลังแรงงานมีสมรรถนะ (Competency) ที่ต้องการ เพื่อให้แรงงานมีความมั่นคงในการทำงานสามารถหางานได้และเพื่อให้ภาคอุตสาหกรรมได้รับผลประโยชน์จากสมรรถนะของแรงงานฝีมือ และมีระบบ Singapore Workforce Skills Qualifications (WSQ) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการฝึกเพิ่มทักษะและความรู้ให้แก่แรงงาน คณะกรรมการกลุ่มนี้จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นหน่วยงานกลางในการประสานความร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชน ด้านการอบรมและการสร้างหลักสูตรที่ตรงต่อความต้องการของภาคอุตสาหกรรมโดยตรงเพื่อตรงต่อความต้องการของภาคเอกชน 3. มีการให้ทุนการศึกษาแก่แรงงานที่ต้องการอบรม 4. ทำความร่วมมือกับสหประชาชาติในการสร้างโอกาสของผู้ที่อยู่ในถิ่นที่ห่างไกลและมีโอกาสทางการศึกษาต่ำ

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ประเทศ	แนวความคิดเตรียมความพร้อม
ฟิลิปปินส์	<ol style="list-style-type: none"> 1. เน้นการลงทุนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศในการเชื่อมโยงข้อมูลหน่วยงานที่ดูแลด้านทักษะและหน่วยงานที่ดูแลด้านกำลังคนให้มีความสอดคล้องกัน 2. มีการจัดตั้งคณะกรรมการอบรมในด้านอุตสาหกรรม (Industrial training board)
อินโดนีเซีย	<p>รัฐบาลอินโดนีเซียกำหนดแนวทางการศึกษาไว้ 3 ด้าน ได้แก่</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ด้านอุปสงค์ เน้นขยายการลงทุนในด้านแรงงาน ลดช่องว่างที่เกิดจากตลาดแรงงาน และปรับโครงสร้างนโยบายด้านตลาดแรงงาน 2. ด้านอุปทาน สนับสนุนการพัฒนาทักษะของแรงงานโดยอาศัยช่องทางต่างๆ และสนับสนุนให้มีแหล่งข้อมูลในด้านตลาดแรงงาน และ โอกาสในด้านการทำงาน 3. การส่งเสริมให้แรงงานมีคุณภาพ เน้นการอบรมด้านสมรรถนะแรงงาน การส่งเสริมพัฒนาสร้างแนวทางในการอบรมและทดสอบสมรรถนะแรงงาน และการเชื่อมโยงทางการศึกษาและการทำงานเข้าด้วยกัน
กลุ่มประเทศ CLMV	<ol style="list-style-type: none"> 1. ใช้การศึกษาเพื่อเป็นเครื่องมือในการเพิ่มผลิตภาพแรงงาน โดยเน้นสาขาด้านอาชีวศึกษา และช่างเทคนิค 2. โครงสร้างแรงงานกำลังก้าวเข้าสู่การเปลี่ยนผ่านจากการใช้แรงงานที่มีทักษะต่ำ และเน้นแรงงานเข้มข้นไปสู่งานที่ใช้ทักษะความรู้เพิ่มขึ้น ดังนั้นจึงเน้นการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะแรงงานที่อยู่ในตลาดแรงงาน และรอที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงาน โดยเฉพาะทักษะในด้านการปฏิบัติงานในเชิงธุรกิจ เทคโนโลยีสารสนเทศ และภาษาอังกฤษ
ประเทศไทย	<ol style="list-style-type: none"> 1. เร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษา สร้างหลักสูตรการศึกษาในทุกระดับให้อยู่ในมาตรฐานสากล 2. พัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอและสอดคล้องตามความต้องการของภาคการผลิตและบริการ 3. จัดทำมาตรฐานคุณวุฒิวิชาชีพรับรองสมรรถนะการปฏิบัติงานตามมาตรฐานอาชีพ และการจัดทำมาตรฐานฝีมือแรงงานให้ครบทุกอุตสาหกรรม

ดังนั้น อาชีวศึกษาในประเทศอาเซียนของประเทศไทยสถานอาชีวศึกษาทุกแห่งของไทยมีโอกาสผลิตแรงงานอาชีวะที่มีคุณภาพเข้าสู่ตลาดแรงงานของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนได้ ควรเร่งเตรียมความพร้อมในการฝึกฝนเยาวชนของชาติให้มีคุณภาพและความสามารถ ต้องพัฒนาขีดกำลังความสามารถแรงงาน กำลังฝีมือ ภาษาให้กับผู้เรียนให้ได้มาตรฐานคุณวุฒิวิชาชีพ เพิ่มผู้เรียนสายอาชีพให้สอดคล้องกับตลาดแรงงานกับการพัฒนาประเทศ เพราะอาชีวศึกษาเป็นหัวใจหลักของการแข่งขันในยุคประชาคมอาเซียน 2558 (ณรงค์ พิพัฒนาศัย, 2557 ; ศรีวิการ์ เมฆธวัชชัยกุล, 2554 และสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2557 ข)

การจัดการอาชีวศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2547-2556 ปัญหาสถานการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้รัฐบาลได้ให้ความสำคัญต่อการศึกษาเพื่อจัดการปัญหาในพื้นที่ โดยแถลงนโยบายให้ใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ปัญหา ด้วยเหตุผลที่ว่าการศึกษาเป็นกลไกในการถ่ายทอดวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและวิถีคิด จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง หากเราสามารถขับเคลื่อนการจัดการศึกษาให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้ คือ สามารถสร้างคนให้เป็นคนดีมีสัมมาอาชีวะ สังคมจะอยู่เย็นเป็นสุข ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ของประเทศ มุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุข คนไทยมีคุณธรรมนำความรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพ และทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืนอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาลดำรงไว้ซึ่งระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และอยู่ในประชาคมโลกอย่างมีศักดิ์ศรี” โดยได้กำหนดยุทธศาสตร์พัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาแห่งการเรียนรู้ และให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุขนั้น ดังนั้น นโยบายรัฐบาลด้านการศึกษาจึงมีการปฏิรูปโครงสร้างการบริหารจัดการ ปรับปรุงกฎหมายให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและระดมทรัพยากรเพื่อปรับปรุงการบริหารจัดการศึกษา โดยเฉพาะนโยบายในการเสริมสร้างสันติสุขจังหวัดชายแดนภาคใต้ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนและสังคมบนพื้นฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรม และเร่งรัดให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาในทุกกระดับที่สอดคล้องกับความต้องการ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของพื้นที่อย่างแท้จริง เปิดโอกาสให้ผู้นำทางศาสนาและผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่มีส่วนร่วมเสนอแนะการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาศักยภาพของคนและสังคมโดยเฉพาะจังหวัดชายแดนภาคใต้

กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดนโยบายการพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษจังหวัดชายแดนภาคใต้เฉพาะกิจ ที่เน้นการพัฒนาการศึกษาเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืนของชุมชนและท้องถิ่นให้เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของประเทศในระยะยาว ซึ่งการพัฒนา

การศึกษาประกอบด้วยยุทธศาสตร์และมาตรการที่ครอบคลุมมิติการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีมาตรฐานเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษาต่อและการมีงานทำของเยาวชน การขยายโอกาสการศึกษาไปยังกลุ่มเป้าหมายต่างๆ การพัฒนาการสอนศาสนาทุกศาสนาให้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต การส่งเสริมการเรียนรู้อาชีพและเป็นผู้ประกอบการ ตลอดจนการพัฒนากระบวนการบริหารและการจัดการศึกษาที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่ ทั้งนี้มียุทธศาสตร์และมาตรการเร่งด่วนเฉพาะกิจในเรื่อง การดูแลรักษาความปลอดภัยของครู ผู้บริหาร บุคลากร นักเรียนนักศึกษาในพื้นที่ให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมั่นคง การจัดการอาชีวศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ยึดหลักแนวทางยุทธศาสตร์พระราชทาน “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติงานในแผนการพัฒนาการศึกษาอาชีวศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ โดยมียุทธศาสตร์สำคัญ 5 เรื่อง คือ

1. สร้างขวัญกำลังใจและความปลอดภัยให้แก่บุคลากรและทรัพย์สินทางราชการ
2. ปรับปรุงการเรียนเปลี่ยนการสอนให้เหมาะสมกับสภาพการณ์
3. เพิ่มศักยภาพสถานศึกษาและประสิทธิภาพการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีสมรรถนะ

วิชาชีพ

4. เสริมสร้างเครือข่ายชุมชน เพื่อการอยู่ดีมีสุขของชุมชนและสังคม
5. สร้างความร่วมมือกับองค์กรทั้งในและต่างประเทศในการจัดการอาชีวศึกษา

ภายใต้วิสัยทัศน์ที่ว่า ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาและฝึกอบรมวิชาชีพออาชีวศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข และยังคงยึดมูลฐานความเสมอภาคทางการศึกษาด้านสิทธิมนุษยชนในสังคมเสรีประชาธิปไตยในการวางแผนการจัดการอาชีวศึกษา โดยถ่ายทอดเป็นคำพูดเชิงนโยบายสู่การปฏิบัติว่า “ใครอยากเรียนต้องได้เรียน” ส่วนประเด็นการจัดการอาชีวศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2547 จนมาถึงปีปัจจุบัน พ.ศ. 2557 ยุทธศาสตร์อาชีวศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคมุ่งส่งเสริมการสร้างงาน สร้างรายได้ พัฒนาฟื้นฟูอาชีพให้กลุ่มเป้าหมายเฉพาะกลุ่มพิเศษ ตลอดถึงยกระดับคุณภาพการศึกษาอาชีวศึกษาเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน โดยเน้นยุทธศาสตร์เรื่องความเป็นสากลมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะสังคมมุสลิมในประเทศอาเซียนภายใต้ยุทธศาสตร์สร้างความร่วมมือกับองค์กรทั้งในและต่างประเทศ ซึ่งเป็นไปตามข้อเสนอเพื่อพิจารณาและขออนุมัติในหลักการจากคณะรัฐมนตรีกับสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาที่ว่าด้วยเรื่อง โครงการพัฒนาอาชีวศึกษาไทยเป็นฮับ (HUB) หรือ ศูนย์กลางของอาชีวศึกษาในอาเซียน โดยเป็นแผนดำเนินการระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2558-2562) ที่มีเป้าหมายสำคัญ คือ สนองนโยบายความต้องการกำลังคนของประเทศ และเตรียมประเทศเข้าสู่ประชาคมอาเซียน แยกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ประเทศกลุ่มกัมพูชา ลาว สาธารณรัฐแห่งสหภาพพม่า เวียดนาม (CLMV) และประเทศในกลุ่มอาเซียนอื่นๆ ซึ่งอาชีวศึกษามีการจัดระบบที่เชื่อมโยงกัน มียุทธศาสตร์การพัฒนาในเชิงมาตรฐานอาชีพและมาตรฐานอาชีวะในระดับอาเซียนออกมาโดยใช้

กลไกของศูนย์ภูมิภาคองค์การรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือซีมีโอด้านการศึกษาด้านเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาเป็นแนวทาง (ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์, 2557 ; เติลินิวส์ออนไลน์, 2557) อย่างไรก็ตามการจัดการอาชีวศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้มาจากผลการตักเตือนการปฏิบัติงานของสถานศึกษาอาชีวศึกษา 18 วิทยาลัย และความร่วมมือระหว่างสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาที่สนับสนุนส่งเสริมช่วยเหลือส่วนกลาง โดยศูนย์พัฒนาการศึกษาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศพต.) กับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในระดับพื้นที่ เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา องค์กรต่างๆให้เป็นไปตามนโยบายรัฐบาล ที่มุ่งปรับบทบาทให้มีศูนย์การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมแต่ละพื้นที่ ตลอดจนการส่งเสริมการกระจายอำนาจให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเป็นไปตามนโยบายการศึกษาของชาติ ที่เน้นการพัฒนาการศึกษาเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขอย่างยั่งยืนของชุมชนและท้องถิ่น ด้วยยุทธศาสตร์และมาตรการที่ครอบคลุมมิติการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีมาตรฐานเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต การศึกษาต่อและการมีงานทำของเยาวชน การขยายโอกาสการศึกษาไปยังกลุ่มเป้าหมายต่างๆ การส่งเสริมการเรียนรู้อาชีพและการเป็นผู้ประกอบการ โดยจัดการศึกษาเชิงบูรณาการกับวิถีชีวิต อัตลักษณ์ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความต้องการของท้องถิ่น ขยายโอกาสการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพและการมีงานทำ ตลอดจนยกระดับคุณภาพการศึกษาอาชีพเพื่อรองรับประชาคมอาเซียน ซึ่งอาศัยกรอบยุทธศาสตร์หลักของแผนปฏิบัติการสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาในการจัดการอาชีวศึกษาให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับสถานการณ์พิเศษในทุกภูมิภาคของประเทศ เพื่อสร้างความเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาคน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557 ก ; ศศิธารา พิชัยชาญณรงค์, 2554 ; ศูนย์พัฒนาการศึกษาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2552 ก ; 2556 ; สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550 และสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2552) เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ 2558 ที่มี 10 นโยบายเร่งด่วน(ดำเนินการให้เห็นผลใน 3 เดือน) 5 นโยบายทั่วไป และ 7 นโยบายเฉพาะนั้น (ดำเนินการให้เห็นผลใน 1 ปี) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการจัดการอาชีวศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงมี 10 ข้อ คือ 1) เร่งสร้างค่านิยมอาชีวศึกษาปรับภาพลักษณ์ และกำหนดมาตรการเพื่อการจูงใจให้ศึกษาในสายอาชีพอาชีวศึกษาเพิ่มมากขึ้น 2) ทบทวนหลักสูตรการเรียนการสอน 3) เร่งทบทวนมาตรการความปลอดภัยในการเดินทาง 4) เร่งดำเนินการตามนโยบายเร่งด่วนของคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับด้านการศึกษาให้เห็นผลในทางปฏิบัติตามเป้าหมายและกรอบระยะเวลาที่กำหนด 5) ยึดหลักการมีส่วนร่วม การกระจายอำนาจและความต้องการของทุกภาคส่วนในสังคมสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ 6) การสร้างโอกาสทางการศึกษา ความเท่าเทียมเป็นธรรมและเข้าถึงองค์ความรู้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง 7) การพัฒนาระบบการจัดการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรทางการศึกษา 8) การพัฒนาการศึกษาและสนับสนุนการ

แก้ไขปัญหาและพัฒนาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ 9) การเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนและการดำรงความต่อเนื่องภายหลังการก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และ 10) การดำเนินการตามแผนการศึกษาแห่งชาติและการปฏิรูปการศึกษา ดังนั้น ประเด็นสำคัญของการจัดการอาชีวศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้จึงจัดให้ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจสังคมของประเทศ และสังคมอาเซียน โดยเน้นการพัฒนาการศึกษาที่วิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่เป็นหลักในมิติการศึกษาเพื่อความมั่นคง มิติการศึกษาเพื่อการมีงานทำ (การเรียนรู้เพื่อการมีอาชีพและการมีงานทำ) มิติการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความยากคน และมิติความร่วมมือกับต่างประเทศในอาเซียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2557 จ ; ศูนย์พัฒนาการศึกษาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2557 และสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2557) ดังนั้น ยุทธศาสตร์การจัดการอาชีวศึกษา จึงเป็นการจัดการศึกษาสายอาชีพ เพื่อเป็นพลังขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคม เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และภูมิภาค และการฝึกอบรมวิชาชีพ โดยคำนึงถึงคุณภาพ จุดเน้นยุทธศาสตร์ ความเป็นเลิศทางวิชาชีพทั้งในประเทศ อาเซียน และจังหวัดชายแดนภาคใต้

แนวคิดการวิจัยอนาคตกับเทคนิคเดลฟาย

การทำวิจัยยุทธศาสตร์ในทศวรรษหน้า มีประเด็นสำคัญสำหรับแนวคิดการวิจัยอนาคตกับเทคนิคเดลฟาย ที่ประกอบด้วยหัวข้อการวิจัยอนาคต เทคนิคการวิจัยอนาคต และการวิจัยอนาคตด้วยเทคนิคเดลฟาย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การวิจัยอนาคต

อนาคตศาสตร์ (Futurism) เป็นศัพท์บัญญัติศาสตร์สาขาใหม่ ซึ่งกำลังเป็นที่สนใจของนักวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน แต่ปรัชญาและมโนทัศน์เกี่ยวกับอนาคตศาสตร์มีมานานแล้ว วิทยาการแขนงนี้มุ่งศึกษาและวิเคราะห์อนาคตด้วยเทคนิควิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับอนาคตได้ดียิ่งขึ้น อันจะนำไปสู่การควบคุมและผลักดันในอนาคตให้เป็นไปตามที่มนุษย์ต้องการได้ ซึ่งการวิจัยอนาคต (Futures research) เป็นการศึกษาเพื่อมองถึงเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่น่าจะเป็นไปในอนาคตไม่ว่าจะระยะยาวหรือระยะสั้นก็ตาม รวมทั้งปฏิสัมพันธ์และผลกระทบในระหว่างเหตุการณ์หรือพฤติกรรมต่างๆที่น่าจะเกิดขึ้นนั้นด้วย และเมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว การศึกษาวิจัยอนาคตนี้จึงมักหลีกเลี่ยงการวิจารณ์ที่เกี่ยวกับความไม่แน่นอน (Uncertainty) และความผันผวนในเหตุการณ์ต่างๆโดยเฉพาะพฤติกรรมของมนุษย์

การวิจัยอนาคตไว้ว่าเริ่มมีมาตั้งแต่ในปี ค.ศ. 1907 โดย D.C. Gilfillam ได้เสนอวิธีการศึกษาอนาคตขึ้นเป็นบุคคลแรก และต่อมาในปี ค.ศ. 1930 รัฐบาลอเมริกาได้สนับสนุนการวิจัยด้านนี้ จนกระทั่งในปี ค.ศ. 1944 O.K. Flechtheim ได้เริ่มใช้คำว่า “Futurology” ขึ้นมาใช้เรียกวิทยาการที่พัฒนาขึ้น ทำให้การวิจัยอนาคตพัฒนาไปได้ในระดับหนึ่งแต่ยังไม่มีหลักการที่เป็นวิทยาศาสตร์แต่อย่างใด

ในราวทศวรรษ 1960 การวิจัยอนาคตเริ่มมีรูปแบบวิธีการที่ชัดเจนมากขึ้น วิธีการวิจัยอนาคตได้ถูกนำไปใช้ประโยชน์เพื่อกำหนดนโยบายและวางแผน ถือได้ว่าเป็นเทคนิคหนึ่งของการวางแผนผนวกเข้ากับการวิจัยนโยบาย (Policy research) ซึ่งได้รับการพัฒนาพร้อมกันในระยะเวลาดังกล่าวในสหรัฐอเมริกา บริษัท Rand cooperation ได้วางพื้นฐานการวิจัยด้านนี้อย่างมั่นคงร่วมกับ SDC (System Development Cooperation) และสถาบัน Hudson เพื่อดำเนินการวิจัยอนาคตแก่กองทัพอากาศสหรัฐ ในปี ค.ศ. 1960 Nicholas Nash และ Olaf Helmer ได้พัฒนาเทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) มาใช้ศึกษาอนาคต ต่อมาในปี ค.ศ. 1964 Olaf Helmer และ Jame Gordon ในนามบริษัท Rand ได้ทำการวิจัย Long range forecasting study เพื่อทำนายเหตุการณ์ทางวิทยาศาสตร์ 103 โครงการ เช่น การลงดวงจันทร์ การเปลี่ยนหัวใจมนุษย์ การติดต่อทางจิต วิศวกรรมพันธุ เป็นต้น ในทศวรรษนี้ถือว่าการวิจัยอนาคตได้รับการยอมรับเป็นที่เชื่อถือกันทั่วไป วงการธุรกิจและอุตสาหกรรมได้นำไปใช้ในการวางแผนกำหนดนโยบายเพื่อการดำเนินงานธุรกิจอุตสาหกรรม เช่น Westinghouse, Bell telephone, General electric เป็นต้น Olaf Helmer นักอนาคตวิทยาคนสำคัญได้กล่าวว่า การวิจัยอนาคตได้กลายเป็นเครื่องมือที่สำคัญของนักกำหนดนโยบายและวางแผนไปแล้ว

หลังจากปี ค.ศ. 1967 เป็นต้นมา การวิจัยอนาคตได้แพร่หลายเข้าไปในยุโรป เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เยอรมัน และอิตาลี ในปารีส Bertrand de Jonvenel ได้จัดตั้งสโมสรแห่งโรมขึ้น (Club of Rome) ผลงานสำคัญของคณะนักวิจัยอนาคตกลุ่มนี้คือ ในปี ค.ศ. 1972 ได้เสนอ “ขีดจำกัดความเจริญ” (The limit of growth) ซึ่งสร้างภาพอนาคตในปี ค.ศ. 2000 ด้วยการฉายภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านประชากร ทรัพยากร การผลิตอาหารและมลภาวะ และในปี ค.ศ. 1974 ได้เสนอ “มนุษยชาติ ณ จุดหันเห” (Mankind at the turning point) กล่าวถึงทางเลือกและการแก้ไขปัญหาจากความเจริญของมนุษยชาติ

ในช่วงระยะเวลา 10 ปีนี้ (ค.ศ. 1960-1969) การวิจัยอนาคตได้พัฒนาก้าวหน้าอย่างมาก มีระเบียบวิธีการ (Methodology) เฉพาะของตนเอง นับตั้งแต่นั้นมาการวิจัยอนาคตได้เข้าไปมีบทบาทอย่างสำคัญต่อการตัดสินใจ กับการกำหนดนโยบายและวางแผนขององค์การธุรกิจต่างๆ การวิจัยด้านนี้เป็นที่สนใจกันอย่างแพร่หลายทั้งกับหน่วยงานราชการ บริษัทและบุคคล ในทางการศึกษามีองค์กรหลายแห่งได้สนใจนำเอาการวิจัยอนาคตมาใช้กำหนดนโยบายและวางแผน

การศึกษา เช่น Rand Cooperation, Institute of Social Science Research, The Institute for Future of Middletown, The Future Group of Glastonbury และ Educational Policy Research Centre เป็นต้น พร้อมกันนี้ได้จัดตั้งโครงการการวิจัยอนาคตขึ้นหลายโครงการ เช่น The Futurist Curriculum Project, The Program for the Study of the Future in Education, The Study Commission on Undergraduate Education and the Education of Teachers.

การวิจัยเชิงอนาคตจึงมีขอบเขตของการวิจัยโดยแบ่งตามระยะเวลา แบ่งออกเป็น 5 ระยะ ประกอบด้วย

1. Near term future อนาคตภายใน 1 ปี นับจากปัจจุบัน
2. Short range future อนาคตระหว่าง 1-5 ปี นับจากปัจจุบัน
3. Middle range future อนาคตระหว่าง 5-20 ปี นับจากปัจจุบัน
4. Long range future อนาคตระหว่าง 20-50 ปี นับจากปัจจุบัน
5. Far future อนาคตตั้งแต่ 50 ปี ขึ้นไป นับจากปัจจุบัน

การกำหนดระยะเวลาในการวิจัยขึ้นอยู่กับความสนใจและเป้าหมายในการวิจัย เป้าหมายที่สำคัญของอนาคตศาสตร์มี 3 ประการ คือ 1) สร้างภาพอนาคตที่จะเป็นและที่ควรจะเป็น 2) แสวงหาทางเลือกที่จะดำเนินการในอนาคต และ 3) กระตุ้นให้ตระหนักถึงภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและหาแนวทางการแก้ไขต่อไป ส่วนการวิจัยอนาคตนั้นเป็นเทคนิคการวิจัยแบบใหม่ ซึ่งเป็นระเบียบวิธีการค้นคว้าหาความรู้เกี่ยวกับอนาคตด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific approach) ความรู้ของอนาคตศาสตร์ประกอบด้วยภารกิจและงานของมนุษย์ในทุกด้าน เช่น ทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา เป็นต้น (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2546 ; 2548) ดังนั้น การวิจัยอนาคตจึงได้มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงมาแบ่งออกได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ

ระยะที่ 1 (Phase- I Classical linear projection: 1960-1970) ในช่วง 10 ปีแรก การวิจัยอนาคตใช้วิธีการฉายภาพแบบการพยากรณ์เชิงเส้นตรง วิธีการนี้ใช้ได้กับการพยากรณ์บางอย่างที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบอื่นๆน้อยตัว การวิจัยอนาคตสามารถพยากรณ์ได้โดยใช้ข้อมูลเดิมในระยะเวลาที่ผ่านมา เช่น จากจำนวนนักเรียนในระยะ 4-5 ปีที่ผ่านมาที่กำลังเพิ่มขึ้นหรือสามารถพยากรณ์ได้จากตัวชี้บางตัว เช่น อัตราการเกิด เป็นต้น

ระยะที่ 2 (Phase-II Multiple alternative future: 1965-1967) ในช่วงระยะเวลา 2 ปี รูปแบบการวิจัยอนาคตแบบใหม่ได้รับการพัฒนาขึ้นมาใช้ควบคู่กันไปกับวิธีการแบบเดิมซึ่งมีข้อมูลจำกัดอยู่มาก การวิจัยอนาคตแบบที่พัฒนาขึ้นมาใหม่นี้มีหลักสำคัญ คือ อนาคตที่อาจเป็นไปได้นั้นมีหลายแนวทาง การวิจัยอนาคตพยายามใช้ข้อมูลที่มีการสร้างทางเลือกที่เป็นไปได้มากที่สุดและเลือกทางเลือกที่ดีที่สุดภายใต้ทรัพยากร เวลา งบประมาณที่มีเพื่อนำไปปฏิบัติต่อไป

ระยะที่ 3 (Phase-III Cross impact future: 1972) ในช่วงระยะเวลา 10 ปี การวิจัยอนาคตได้ขยายแนวความคิดออกไปศึกษาผลกระทบของความรู้เกี่ยวกับอนาคตจากวิทยาการทุกแขนง การนำผลกระทบจากทุกองค์ประกอบมาพิจารณาร่วมกันจะช่วยให้การสร้างภาพอนาคตมีความสมบูรณ์มากขึ้น

“อนาคตศึกษา” เป็นคำที่แปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Futures studies ซึ่งหมายถึงวิชาสาขาใหม่ที่ศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาอนาคต ตลอดจนระเบียบวิธีที่ใช้ในการศึกษาแนวโน้ม และทางเลือกต่างๆ ที่มีความเป็นไปได้ในอนาคต (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2548)

Massie และ Douglas (1981) ได้กล่าวถึงการศึกษอนาคตในความหมายของการคาดการณ์ (Forecasting) ว่าเป็นวิธีดำเนินการที่เป็นระบบและระเบียบ สำหรับกำหนดความเป็นไปได้ของอนาคต เพื่อจะให้เรามุ่งไปยังอนาคตนั้นได้อย่างนอกเหนือการคาดเดาอย่างบริสุทธิ์ นอกจากนี้ ยังจำแนกความแตกต่างระหว่างการคาดการณ์กับการพยากรณ์ด้วยว่า การพยากรณ์ (Predicting) เป็นการถามข้อความในลักษณะ "อะไรจะเกิดขึ้น" ในขณะที่การคาดการณ์ (Forecasting) เป็นการถามข้อความในลักษณะ "อะไรจะเกิดขึ้น ถ้า....."

Cornish (1983) ได้กล่าวถึง "การทำนาย" โดยนำไปเปรียบเทียบกับความหมายของคำว่า "การดูโชคชะตา" (Fortune telling) ว่า แม้คำทั้งสองจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการคาดการณ์ถึงอนาคตเช่นกัน แต่มีความแตกต่างกันคือ "การทำนาย" นั้นเชื่อว่าโลกแห่งอนาคตสามารถจะก่อขึ้นด้วยการตัดสินใจและการกระทำของมนุษย์มากกว่าจะเป็นเรื่องของโชคชะตา ยิ่งกว่านั้นการทำนายจะอาศัยวิธีการเชิงเหตุผลหรือเชิงวิทยาศาสตร์ มิได้อาศัยไฟต์ว้ายแก้วใบชาหรืออื่นๆ ดังเช่นการดูโชคชะตา และที่สำคัญการดูโชคชะตาจะเกี่ยวข้องกับอนาคตของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ส่วนการทำนายนั้นจะเกี่ยวข้องกับส่วนรวมและความเจริญรุ่งเรืองของอนาคต

นักอนาคตจะไม่ตอบคำถามลักษณะที่ว่า "สมศรีจะแต่งงานในปีนี้หรือไม่" แต่จะตอบคำถามในลักษณะที่ว่า "รูปแบบการแต่งงานในทศวรรษหน้าจะเป็นอย่างไร" เป็นต้น หรือกล่าวคือนักอนาคตมิได้คาดเดาว่าจะเกิดเหตุการณ์จริงหรือไม่ หากเพียงแต่ให้ความสนใจว่ามีความเป็นไปได้จริงมากน้อยเพียงใด มีแนวโน้มหรือโอกาสมากน้อยแค่ไหนที่จะเกิดเหตุการณ์นั้นขึ้นแล้ว "ถ้าเกิดขึ้น จะเป็นอย่างไร" (จุฬากรณ์ มาเสถียรวงศ์, 2549)

วิโรจน์ สารรัตนะ (2548) กล่าวว่า การศึกษอนาคตเป็นการทำนายถึงสภาพปัญหาและโอกาสที่เป็นไปได้ของเหตุการณ์ในอนาคตของสังคมด้านต่างๆ เช่น ด้านตัวบุคคล ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านการเมือง อันเป็นผลเนื่องจากแหล่ง (Sources) ที่เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยภายในประเทศและภายนอกประเทศ ปัจจัยด้านที่เป็นความคิดหรือ

อุดมการณ์และด้านที่เป็นวัตถุ หรือทั้งจากปัจจัยที่เป็นมนุษย์และที่มีใช้มนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็น

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2548) กล่าวว่า คำว่าอนาคตศึกษาแม้จะแปลมาจากคำว่า Futures studies แต่ก็อาจจะพบคำอื่นๆที่มีความหมายเหมือนหรือใกล้เคียงกับคำนี้อีกหลายคำ เช่น Futurics, Futurology, Futuribles, Prognostics, และ Anticipatory science เป็นต้น โดยแต่ละคำก็มีความหมายและลักษณะพิเศษเฉพาะตัวตามแนวคิดของบรรดานักคิดทั้งหลาย แต่สิ่งที่เหมือนกันคือ การเน้นเรื่องอนาคต ซึ่งภาพรวมประกอบไปด้วยเนื้อหาอย่างน้อย 2 ส่วนใหญ่ๆ ดังนี้

1. ส่วนที่เป็นแนวคิด (Perspectives) และทฤษฎี (Theories) ซึ่งอาจใช้คำรวมว่า “อนาคตนิยม” (Futurism) โดยเป็นมุมมองความคิดที่มุ่งเน้นการมองไกลออกไปในอนาคต เพื่อสร้างอนาคต มองถึงแนวโน้มในอนาคตทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เพื่อมองออกไปในสิ่งที่จะสร้างให้เกิด หรืออีกนัยคือพยายามจะทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าข้อเท็จจริง (Facts) ในอนาคต

2. ส่วนที่เป็นระเบียบวิธี (Methodologies) อาจเรียกว่าการวิจัยอนาคต (Future research) ซึ่งเป็นเรื่องของวิธีการศึกษาเกี่ยวกับอนาคตที่มีใช้เน้นข้อเท็จจริง (Facts) เช่นงานวิจัยทั่วไป แต่เป็นเรื่องวิธีการศึกษาแนวโน้มสิ่งที่คาดว่าจะเกิดในอนาคตหรือแนวโน้มที่เป็นไปได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทางเลือกหลายทางที่จะเป็นไปได้ แนวโน้มที่เป็นทางเลือกที่เป็นไปได้ทั้งหมด ผู้ที่ทำการศึกษอนาคตอย่างเป็นระบบโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยอนาคตแบบต่างๆ เรียกว่า “นักอนาคตนิยม”

สำหรับจุดมุ่งหมายของการศึกษอนาคตนั้น มิใช่การศึกษาข้อเท็จจริงเพื่อความถูกต้องแม่นยำ หากแต่เป็นการคาดการณ์สิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจริง และเมื่อก่อนอนาคตจะใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นฐาน แต่ก็มีแตกต่างจากนักวิทยาศาสตร์ตรงที่นักวิทยาศาสตร์จะให้ความสนใจมากกับการพิสูจน์สมมติฐานหรือสิ่งที่เชื่อ แต่นักอนาคตจะใช้องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์บวกกับจินตนาการความคิดเชิงอนาคตว่า “ถ้าเกิดสิ่งต่อไป เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความคิดจะเป็นอย่างไรอีกปีข้างหน้า” นั่นคือนักอนาคตจะดูแนวโน้ม (Trend) หรือความเป็นไปได้ในสิ่งที่เกิดพร้อมกับจินตนาการต่อสิ่งที่คาดว่าจะเป็นไปได้เหล่านั้นโดยไม่ต้องรอการพิสูจน์ อย่างนักวิทยาศาสตร์ดังที่ จุมพล พูลภัทรชีวิน (2548) กล่าวว่า

“เป้าหมายหลักของการศึกษาและการวิจัยอนาคตมิใช่อยู่ที่การทำนายที่ถูกต้องแม่นยำ เพราะเรื่องของอนาคตเป็นเรื่องที่ยังไม่เกิดขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีข้อเท็จจริง (Facts) เกี่ยวกับอนาคต มีแต่เพียงการคาดการณ์และความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มที่เป็นทางเลือกที่คาดว่าจะมีความเป็นไปได้ (Possible alternative trend) เท่านั้น หลักการสำคัญของอนาคตนิยมจึงอยู่ที่การสร้างอนาคตที่พึงประสงค์มากกว่าการตามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น” อนาคตศึกษาและการศึกษอนาคตมิใช่เพียงแต่การคาดการณ์สิ่งที่เกิดหรือทางเลือกต่างๆที่เป็นไปได้ในอนาคตเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการมีความรับผิดชอบของมนุษย์ต่อสิ่งที่สร้างขึ้นได้จากการตัดสินใจและการกระทำใน

ปัจจุบัน ดังนั้นด้วยหลักการเหล่านี้ แนวคิดอนาคตศึกษาและการศึกษาอนาคตจึงมีบทบาทสำคัญ ตั้งแต่ระดับประเทศในการวางนโยบายและการพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์รวมถึงระดับปัจเจกบุคคลในการดำเนินชีวิตอย่างมี “สติ” และวัตถุประสงค์สำคัญของการวิจัยอนาคต คือ ต้องการเปลี่ยนความคิดที่ว่า “ทุกคนกำลังเดินไปสู่อนาคตที่ควบคุมไม่ได้” ซึ่งแท้ที่จริงการเดินไปสู่อนาคตมีหลายหนทางให้เลือกได้ สามารถหลบหลีกอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ได้ และต้องการจะขยายแนวความคิดของการพยากรณ์แบบง่าย ๆ ไปสู่การอธิบายผลของกิจกรรมอันหลากหลายที่จะเกิดขึ้น เพื่อเป็นช่องทางที่จะทำให้สามารถกำหนดนโยบายที่มีประสิทธิภาพ จนเป็นผลทำให้สามารถวางเงื่อนไขเพื่อให้เกิดอนาคตที่พึงประสงค์ได้ (จุมพล พุทธิพรชีวิน, 2548)

ดังนั้น วิธีการทำนายภาพอนาคตในแต่ละเทคนิคจะมีวิธีการหลักที่คล้ายคลึงกัน แต่จะแตกต่างกันตรงที่มีความสลับซับซ้อนและความเป็นระบบระเบียบเท่านั้น วิธีการหลักๆ ในการวิจัยอนาคตพอประมวลได้ 3 วิธี คือ 1) การคาดการณ์แนวโน้ม (Trend projection) เป็นการคาดการณ์แนวโน้มด้านปริมาณ เช่น การคำนวณสมการเส้นตรง ทำนายแนวโน้มจำนวนนักศึกษา เป็นต้น 2) การเขียนภาพอนาคต (Scenario writing) เป็นการสำรวจความเป็นไปได้ของอนาคตจากจินตนาการว่าจะมีอะไรเกิดขึ้น จะมีอะไรดี อะไรเสีย จะมีผลกระทบอะไร เกิดขึ้นกับใครและหน่วยงานใด เป็นต้น ดังนั้น การเขียนภาพอนาคตจึงหมายถึง ความพยายามในการจินตนาการความเป็นไปได้ในอนาคตบนพื้นฐานของข้อมูลที่มีอยู่จริง และประโยชน์ของภาพอนาคตช่วยให้เข้าใจว่าอะไรเกิดขึ้นในลักษณะของผลจากการตัดสินใจที่เกิดขึ้นนั้นๆ และ 3) การปรึกษาผู้อื่น (Consulting others) การปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ทรงคุณวุฒิจะช่วยทำให้เกิดภาพที่มีความเข้าใจและสามารถตัดสินใจดีขึ้น ดังนั้นจึงได้มีการพัฒนาวิธีการวิจัยอนาคตหลายวิธีที่ใช้การประมวลความรู้จากผู้ทรงภูมิให้ได้ข้อสรุปที่ดี การสร้างภาพอนาคต สามารถสร้างได้ ใน 2 ลักษณะ คือ รูปแบบ (Model) และการจำลอง (Simulation) ทั้งสองลักษณะเป็นการจำลองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ดีขึ้น

อย่างไรก็ตามการวิจัยอนาคตยุทธศาสตร์การจัดการอาชีวศึกษาของเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นรูปแบบการพยากรณ์ที่ใช้ข้อมูลที่ผ่านมาในระยะ 10 ปี คือ พุทธศักราช 2547-2556 ดังนั้น ผู้วิจัยจึงใช้ขอบเขตวิจัยในระยะกลาง (Middle range future) และใช้วิธีการประมวลความรู้จากผู้เชี่ยวชาญให้ได้ข้อสรุปฉันทามติของยุทธศาสตร์ในอนาคต

เทคนิคการวิจัยอนาคต

ปราวีณยา สุวรรณณัฐโชติ (2547) กล่าวถึงเรื่องอนาคตศึกษาในมิติของการศึกษาอนาคต โดยเรียกคำว่า “Future research” ว่าเป็นการศึกษาที่ต้องการได้รับคำตอบหรือสิ่งที่แจ้งให้ทราบถึงสิ่งที่อาจเกิดขึ้น แต่มิใช่เป็นการทำนายว่าจะเกิดขึ้นจริงทั้งหมด ซึ่งสามารถแบ่ง

การคาดการณ์อนาคตดังกล่าวเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้ 1) การคาดการณ์จากค่ากลาง (Formative forecasting) มุ่งที่คำถามว่า อะไรเป็นอนาคตที่ต้องการ การคาดการณ์แบบนี้ใช้เทคนิคในการตอบคำถามถึงอนาคตที่พึงประสงค์และอนาคตที่ต้องการจะเป็น 2) การคาดการณ์จากการค้นหาคำตอบ (Exploratory forecasting) การคาดการณ์แบบนี้ใช้เทคนิคค้นหาคำตอบว่า สิ่งที่จะเกิดขึ้นมีอะไร ไม่ว่าจะสิ่งนั้นจะดีหรือไม่ดีก็ตาม

อย่างไรก็ตามเทคนิคในการศึกษาอนาคตได้มีผู้จำแนกไว้หลายท่านด้วยกัน แต่ละท่านจะมีเทคนิคที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งสามารถจำแนกไว้ 13 เทคนิค ไว้ดังนี้ (Massie และ Douglas, 1981 ; ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และอัจฉรา ชำนิประศาสน์, 2547)

1. การสำรวจแนวโน้ม (Trend exploratory)
2. การทำนายแบบเดลฟาย (Delphi forecasting)
3. การทำนายแบบอนาคตภาพ (Scenario forecasting)
4. การทำนายแบบเมตริกซ์ (Matrix forecasting)
5. การทำนายแบบต้นไม้สัมพันธ์และแผนที่บริษัท (Relevance tree and context map forecasting)
6. การทำนายอาศัยสภาพการจำลอง (Simulation forecasting)
7. การทำนายแบบวิเคราะห์ของ Monte Carlo (Monte Carlo analysis forecasting)
8. การทำนายแบบหาทางเลือก (Alternative futures)
9. การทำนายเชิงสถิติ Bayesian (Bayesian statistical forecasting)
10. การทำนายแบบลูกโซ่สัมพันธ์ของ Marcov (Marcov chain forecasting)
11. การทำนายแบบวิเคราะห์พลังขับ (Force analysis forecasting)
12. การทำนายแบบบอกเหตุ (Precursor forecasting)
13. การทำนายแบบก้านผลการวิเคราะห์ (Morphological forecasting)

นอกจากนี้ Glenn (2009), นาดยา ปิลันธนานนท์ (2526), สิปปนนท์ เกตุทัต, (2536), จุมพล พูลภัทรชีวิน (2546) ได้กล่าวถึงวิธีการทำนายอนาคต ไว้ดังนี้

1. Trend extrapolation หรือ Extrapolation หรือ Trend analysis เป็นการศึกษานาคตจากแนวโน้ม โดยการตรวจสอบอดีตที่เพิ่งผ่านมา เป็นเทคนิคที่เก็บรวบรวมข้อมูลหรือตัวแปรต่างๆที่เกี่ยวข้องทั้งจากอดีตและปัจจุบัน ซึ่งอาจให้ร่องรอยที่จะศึกษาปัจจุบัน และนำไปสู่สิ่งที่เราค้นหาเพื่อสรุปทิศทางหรือแนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตได้ นำมาแสดงในรูปของกราฟสามารถมองเห็นจริงได้โดยไม่ต้องใช้เครื่องวัด

2. Delphi forecasting วิธีนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ เป็นการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความคาดหวังเรื่องอนาคตจากบุคคลที่เราเห็นว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง เป็นการศึกษาอนาคตที่เป็นอิสระที่จะสร้างอนาคตใหม่โดยไม่ต้องคำนึงถึงแนวโน้มที่เป็นมาในอดีตและปัจจุบัน จะเป็นสิ่งที่สร้างอนาคต ผลที่ได้จากการใช้วิธีการศึกษานี้ช่วยให้ง่ายต่อการตัดสินใจมากขึ้น เพราะสามารถนำไปทดแทนการตัดสินใจทางเลือกอื่นๆได้ นิยมใช้ในการพยากรณ์ด้านเทคโนโลยีการศึกษาและสาขาวิชาอื่น

3. Matrix forecasting เป็นเทคนิคที่แสดงให้เห็นว่า แนวโน้มหรือเหตุการณ์ต่างๆ อาจมีผลกระทบต่อกันและกันได้อย่างไร วิธีการนี้เป็นการแยกแยะอนาคตที่มีความซับซ้อนเป็นองค์ประกอบย่อย โดยแต่ละองค์ประกอบมีอิสระออกจากกันหรือทางเลือกอนาคตแต่ละอย่างมีการเปรียบเทียบกันและกันในลักษณะต่างๆกัน ช่วยให้เห็นความสัมพันธ์เกี่ยวข้อซึ่งกันและกันระหว่าง 2 เหตุการณ์ หรือ 2 สิ่ง

4. Futures wheel หรือ กงล้ออนาคต เป็นเทคนิคการประเมินความคงที่ภายในของการพยากรณ์แนวโน้ม โดยเริ่มปัญหาที่ศูนย์กลางแล้วจากปัญหานี้จะนำไปเกิดสิ่งต่างๆเชื่อมโยงต่อไป

5. Simulation technique เป็นการสร้างอนาคตจำลอง และใช้พยากรณ์ความเป็นไปได้ของอนาคต เทคนิคนี้โดยปกติมักใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เข้ามาประกอบ

6. Scenario technique เป็นการเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับอนาคต เป็นแนวทางในการแสดงความคิดเห็นในเชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับอนาคตที่เป็นไปได้ เกิดขึ้นจากโครงเรื่องที่มีเหตุและผลชัดเจน โดยให้พิจารณาถึงปัจจัยความไม่แน่นอน (Uncertainties) ที่อาจจะเกิดขึ้นได้โดยไม่คาดฝันและมีผลกระทบสูงต่อเรื่องนั้นๆ เพื่อให้เห็นภาพอนาคตที่เป็นไปได้และกระบวนการสร้าง Scenario จะทำให้ผู้เขียนหรือผู้อ่านได้แนวทางในการตรวจสอบอนาคต และการตัดสินใจในแนวทางต่างๆ การเขียนเป็นการพรรณนาเรื่องอนาคต โดยเขียนเป็นเรื่องราวหรือนิยาย เนื้อหาเป็นการกล่าวถึงว่า เราจะก้าวจากปัจจุบันไปสู่อนาคตได้อย่างไร

7. Ethnographic futures research (EFR) คือ วิธีการวิจัยอนาคตเชิงชาติพันธุ์วรรณา อนาคตภาพที่เน้นการศึกษาวิจัยปัญหาที่สลับซับซ้อนเกี่ยวกับระบบสังคม และวัฒนธรรมในอนาคต ทั้งในแง่ของความเป็นไปได้ ความน่าจะเป็นหรือสิ่งที่คาดหวังจะให้เกิดหรือให้เป็น ที่ได้จากการสัมภาษณ์เพียงรอบเดียวโดยเลือกเอาแนวโน้มที่มีฉันทามติ (Consensus) ระหว่างผู้ให้สัมภาษณ์ จุดอ่อนของวิธีนี้ คือ การขาดระบบที่น่าเชื่อถือในการพิจารณาแนวโน้มที่ไม่มีฉันทามติ

8. Ethnographic delphi futures research (EDFR) คือ เทคนิคที่ผสมผสานระหว่างเทคนิคเดลฟายและเทคนิค EFR ซึ่งการผสมวิธีการทั้งสองแบบนี้ช่วยกำจัดจุดอ่อนและเสริม

จุดแข็งให้กับวิจัยอนาคตแบบเดิม ทำให้ได้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้การสัมภาษณ์รอบแรก แล้วตามด้วยเทคนิคเดลฟายในรอบที่ 2 และรอบที่ 3

9. Foresight คือ วิธีการมองอนาคต เพื่อใช้ในคาดการณ์แนวโน้มมองอนาคตและภาพอนาคตหลายภาพที่มีโอกาสเกิดขึ้นเพื่อย้อนกลับมา (Back cast) วางแผนและหาแนวทางรับมือกับภาพอนาคตเหล่านั้น เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป เทคนิคการวิจัยเชิงอนาคตสามารถทำได้หลายเทคนิควิธี และวิธีที่เป็นที่รู้จักและนิยมนำมาใช้มากในการวิจัยอนาคตเพื่อประกอบการวางแผนหรือพัฒนานโยบายคือวิธีการสำรวจเดลฟาย (Delphi surveys) และ EDFR

ตารางที่ 2 จุดร่วมและจุดต่างของวิธีการศึกษาอนาคตแต่ละวิธีของ Glenn (2009)

(อ้างอิงใน จุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์, 2549)

วิธีการ	โดยวิธีการ		โดยจุดประสงค์	
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	Normative	Exploratory
การตรวจตราสภาพแวดล้อม (Environmental Scanning)	X	X	X	X
การวิเคราะห์ผลกระทบไขว้ (Cross Impact Analysis)	X	X	X	X
การวิเคราะห์การตัดสินใจ (Decision Analysis)	X		X	
รูปจำลองการตัดสินใจ (Decision Models)	X			X
เทคนิค Delphi		X	X	X
เทคนิค Econometrics	X		X	X
กงล้ออนาคต (Futures Wheel)		X	X	X
เกมและสถานการณ์จำลอง (Gaming and Simulation)	X	X	X	X
การพยากรณ์อัจฉริยะ (Genius Forecasting)		X	X	X
เทคนิค Morphological Analysis		X	X	
วิธีการมีส่วนร่วม (Participatory Methods)		X	X	
เทคนิคต้นไม้สัมพันธ์ (Relevance Trees)		X	X	
การสร้างภาพอนาคต (Scenarios)	X	X	X	X
หุ่นจำลองทางสถิติ (Statistical Modeling)				X
เทคนิค System Dynamics	X			X
การวิเคราะห์โครงสร้าง (Structural Analysis)		X		
การวิเคราะห์อนุกรมเทคโนโลยี (Technology Sequence Analysis)		X	X	X
เทคนิค Time Series Forecasts	X			X
การวิเคราะห์ผลกระทบแนวโน้ม (Trend Impact Analysis)	X	X		X

การวิจัยอนาคตด้วยเทคนิคเดลฟาย

เทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) เป็นเทคนิคที่ได้รับการยอมรับในหมู่นักวิชาการทางการศึกษาอย่างมากในปัจจุบัน เทคนิคเดลฟายถูกค้นพบและพัฒนาโดย Olaf Helmer และ Norman Dalkey นักวิจัยของบริษัท Rand cooperation เมื่อต้นปี ค.ศ. 1960 เพื่อใช้ในการถามและเก็บความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพยากรณ์ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นเทคนิคการวิจัยที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับแพร่หลาย ไม่ว่าจะเป็นด้านธุรกิจ การเมือง เศรษฐกิจและการศึกษา สำหรับทางเทคโนโลยีการศึกษาได้มีการนำมาใช้อย่างกว้างขวาง เช่น การวิจัยเกี่ยวกับแนวโน้มของเทคโนโลยีการศึกษา แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนแบบ e-learning ของประเทศไทย เป็นต้น ซึ่งเทคนิคเดลฟายเป็นวิธีการวินิจฉัยหรือตัดสินใจปัญหาต่างๆ อย่างเป็นระบบโดยไม่มีการเผชิญหน้ากันโดยตรงของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเช่นเดียวกันกับการระดมสมอง (Brain storming) ทำให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างเต็มที่และอิสระ โดยไม่ต้องคำนึงถึงความคิดเห็นของผู้อื่น นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญยังมีโอกาสกลั่นกรองความคิดเห็นของตนอย่างรอบคอบทำให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือและนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจในด้านต่างๆ (ทองสง่า ผ่องแผ้ว, 2551) โดยมีนักวิชาการต่างๆให้ความหมายเทคนิคเดลฟายดังต่อไปนี้

Jensen (1996) ได้ให้คำนิยามของเทคนิคเดลฟายว่า เป็นโครงการจัดทำรายละเอียดรอบคอบในการที่จะสอบถามบุคคลด้วยแบบสอบถามในเรื่องต่างๆเพื่อจะได้ข้อมูลและความคิดเห็นกลับมา โดยมุ่งที่จะรวบรวมการพิจารณาการตัดสินใจและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นไปได้ในอนาคต

Johnson และ Christensen (2008) ได้ให้ความหมายเทคนิคเดลฟายว่า เป็นเทคนิคของการรวบรวมการพิจารณาการตัดสินใจที่มุ่งเพื่อเอาชนะจุดอ่อนของการตัดสินใจแต่เดิมที่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับความเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนใดคนหนึ่ง โดยเฉพาะหรือความคิดเห็นของกลุ่มหรือมติของที่ประชุม

Ducanis (1970) ได้ให้ความหมายของเทคนิคเดลฟายว่า เป็นการทำนายเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆที่จะเป็นไปได้ในอนาคต เทคนิคนี้มุ่งที่จะลดผลกระทบหรืออิทธิพลของบุคคลอื่นๆ ในกรณีที่ต้องมีการเผชิญหน้ากัน ในขณะที่เดียวกันก็เป็นการลดผลกระทบทางด้านความคิดระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้วยกัน หรืออาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า เทคนิคเดลฟายเป็นวิธีการรวบรวมคำตอบที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเกี่ยวกับเรื่องที่เราต้องการศึกษาในขณะที่ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ได้เกี่ยวข้องจะถูกจำกัดลงด้วย

Rasp (1974) ได้ให้ความหมายของเทคนิคเดลฟายว่า เป็นเทคนิคของการรวบรวมการพิจารณาการตัดสินใจที่มุ่งเพื่อเอาชนะจุดอ่อนของการตัดสินใจแต่เดิม ที่จำเป็นต้องขึ้นอยู่กับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญคนใดคนหนึ่งโดยเฉพาะหรือความคิดเห็นของกลุ่มหรือมติของที่ประชุม

Helmer (1975) และ Nash (1978) ให้คำนิยามของเทคนิคเดลฟายว่าเป็นโครงการจัดทำอย่างละเอียดรอบคอบในการที่จะสอบถามบุคคลด้วยแบบสอบถามในเรื่องต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลและความคิดเห็นกลับมา สำหรับจุดมุ่งหมายของเทคนิคเดลฟายนั้นมุ่งที่จะรวบรวมการพิจารณาการตัดสินใจและสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในเรื่องเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในอนาคตในส่วนที่เกี่ยวกับเวลา ปริมาณ และ/หรือสภาพการณ์ที่ต้องการจะให้เป็น

Thornton และ Deborah (2006) ได้ให้ความหมายของเทคนิคเดลฟายว่าเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการแก้ปัญหาและตัดสินใจในสถานการณ์ต่างๆ เป็นวิธีการที่จะเป็นการขัดเกลาและได้รับความความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

สุวรรณา เชื้อรัตนพงศ์ (2528) ได้ให้ความหมายของเทคนิคเดลฟายว่าเป็นกระบวนการที่รวบรวมความคิดเห็นหรือการตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งเกี่ยวกับอนาคตจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้ข้อมูลสอดคล้องกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความถูกต้องน่าเชื่อถือมากที่สุด โดยที่ผู้ทำการวิจัยไม่ต้องนัดสมาชิกในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้มาประชุมพบปะกัน แต่ขอร้องให้สมาชิกแต่ละคนแสดงความคิดเห็นหรือตัดสินใจปัญหาในรูปแบบของการตอบแบบสอบถาม

ดิลก บุญเรืองรอด (2530) ได้ให้ความหมายของเทคนิคเดลฟายว่าเป็นวิธีการนำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญมาใช้ประโยชน์อย่างมีระบบแบบแผน หรือเป็นการขัดเกลาการตัดสินใจของกลุ่ม เป็นเทคนิคของการรวบรวมข้อมูลที่เอาชนะจุดอ่อนของการตัดสินใจของผู้เชี่ยวชาญคนใดคนหนึ่ง หรือความคิดเห็นของกลุ่มที่มาประชุมกัน

ประเทือง เพ็ชรรัตน์ (2530) ให้ความหมายของเทคนิคเดลฟายว่า เป็นกระบวนการหนึ่งของการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องราว ในอนาคตที่กระจัดกระจายกันให้สอดคล้องกันอย่างมีระบบ ซึ่งจะนำไปใช้ในการตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นพอสรุปได้ว่า เทคนิคเดลฟายเป็นกระบวนการหนึ่งของการเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในอนาคตในเรื่องที่เกี่ยวกับ เวลา ปริมาณ และ/หรือ สภาพการณ์ที่ต้องการให้เป็นความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่กระจัดกระจายกันให้สอดคล้องกันอย่างมีระบบ โดยใช้วิธีการเสาะหาความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญหรือเดลฟายแบบปรับปรุงแทนการเรียกประชุม

คุณลักษณะของเทคนิคเดลฟาย

1. เทคนิคเดลฟายเป็นเทคนิคที่มุ่งแสวงหาข้อมูลจากความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งด้วยการตอบแบบสอบถาม ดังนั้นผู้เชี่ยวชาญจึงจำเป็นต้องตอบแบบสอบถามที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นในแต่ละขั้นตอน การตอบหรือการตัดสินใจของผู้เชี่ยวชาญจะมีความถูกต้องและความตรงสูง เมื่อผู้เชี่ยวชาญนั้นเป็นผู้ที่มีความรู้และมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่ศึกษา
 2. เทคนิคเดลฟายเป็นเทคนิคที่ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนที่ร่วมในการวิจัยจะไม่ทราบว่าใครเป็นใครบ้างที่มีส่วนออกความเห็น และไม่ทราบว่าแต่ละคนมีความคิดเห็นในแต่ละข้ออย่างไร ซึ่งนับว่าเป็นการขจัดอิทธิพลของกลุ่มที่ส่งผลต่อความคิดเห็นของตน
 3. เทคนิคเดลฟายนี้อาจได้ข้อมูลมาจากแบบสอบถาม หรือรูปแบบอย่างอื่นที่ไม่ต้องให้ผู้เชี่ยวชาญมาพบกันโดยผู้เชี่ยวชาญจะต้องตอบแบบสอบถามครบทุกขั้นตอน เพื่อให้ได้ความเห็นที่ถูกต้อง เชื่อถือได้ จึงต้องมีการใช้แบบสอบถามหลายๆรอบ ซึ่งโดยทั่วไปแบบสอบถามในรอบที่ 1 มักเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิดและในรอบต่อไปจะเป็นแบบสอบถามปลายปิดแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale)
 4. เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนได้ตอบแบบสอบถามโดยกลั่นกรองอย่างละเอียด รอบคอบและให้คำตอบได้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันยิ่งขึ้น ผู้ทำการวิจัยจะแสดงความคิดเห็นที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นสอดคล้องกันในคำตอบแต่ละข้อคำถามของแบบสอบถามที่ตอบลงไปในการครั้งก่อนแสดงในรูปสถิติ คือ ค่ามัธยฐานและค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ แล้วส่งกลับให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนพิจารณาว่าจะคงคำตอบเดิมหรือเปลี่ยนแปลงใหม่
 5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์จะเป็นสถิติเบื้องต้น คือ การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง ได้แก่ ฐานนิยม (Mode) มัธยฐาน (Median) และการวัดการกระจายของข้อมูล คือ ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range)
- ลักษณะทั่วไปของเทคนิคเดลฟาย ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนที่ร่วมในการวิจัยจะไม่ทราบว่าใครบ้างจะมีส่วนออกความเห็น นับเป็นการขจัดอิทธิพลของแต่ละคนที่จะส่งผลต่อความคิดเห็นของคนอื่น สื่อของการแสดงความคิดเห็นจึงมักจะอยู่ในรูปแบบสอบถามหรือสิ่งอื่นที่ไม่ต้องให้ผู้เชี่ยวชาญมาพบกัน แต่จะต้องสอบถามหลายรอบ แต่ละรอบที่ถามไปจะต้องมีการสรุปความคิดเห็นของกลุ่มในรอบที่ผ่านไปให้ทราบด้วย ถือเป็นกระบวนการระดมความคิดเห็นด้วยข้อมูลทางสถิติของกลุ่มที่ดี (ดิลกบุญเรืองรอด, 2530)

รูปแบบของเทคนิคเดลฟาย

รูปแบบของเทคนิคเดลฟายมี 2 รูปแบบ คือ รูปแบบดั้งเดิมและรูปแบบปรับปรุง ธรรมชาติของเดลฟายมีลักษณะสำคัญ คือ แนวโน้มที่จะเกิดขึ้นในอนาคตมาจากกลุ่มผู้ที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องนั้นๆ เพื่อสร้างความคิดเห็นที่สอดคล้องต่อกันหรือฉันทามติระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในการนำมาสู่ข้อสรุปที่น่าเชื่อถือที่มีรูปแบบการดำเนินการโดยใช้แบบสอบถามปลายเปิดในรอบแรก การนำเทคนิคเดลฟายแบบดั้งเดิมไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประสบปัญหาหลายด้าน เช่น การใช้เวลาในการตอบแบบสอบถามปลายเปิดนาน การเก็บข้อมูลหลายรอบทำให้ผู้เชี่ยวชาญรู้สึกเบื่อและถูกรบกวนมากเกินไป มีอัตราการตอบกลับค่อนข้างต่ำ ข้อมูล ที่ได้ไม่ค่อยมีความหลากหลาย ตอบเข้าหาค่ากลางเพื่อให้ยุติโดยเร็ว ปัญหาเหล่านี้จึงทำให้ผู้วิจัยปรับปรุงข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟายแบบเดิมให้สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สำหรับเทคนิคเดลฟายแบบปรับปรุง (Modified Delphi techniques) หมายถึง เทคนิคเดลฟายที่มีการปรับปรุงวิธีการหรือขั้นตอนการดำเนินการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ และลดข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในเทคนิคเดลฟายแบบดั้งเดิม โดยเฉพาะข้อจำกัดเกี่ยวกับเวลาในการเก็บข้อมูลในแต่ละรอบใช้ระยะเวลาไม่ต่ำกว่า 40 วัน จึงมีความพยายามหาวิธีลดระยะเวลาในการเก็บข้อมูลด้วยวิธีต่างๆดังตัวอย่างต่อไปนี้

1. การใช้วิธีระดมความคิดเห็นแทนการตอบแบบสอบถามปลายเปิดในรอบแรก มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมแนวคิดที่หลากหลายของกลุ่มบุคคล เพื่อจัดทำเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิดในรอบที่ 2 การระดมความคิดเห็นจะช่วยลดระยะเวลาสำหรับการจัดทำแบบสอบถามในรอบที่ 2 เพราะการมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่มด้วยเทคนิคระดมความคิดเห็นจะทำให้ได้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีการอภิปรายภายในกลุ่มอย่างมีเหตุผล และช่วยลดระยะเวลาในการรอบแบบสอบถามกลับคืนในรอบแรก

2. การใช้วิธีการสัมภาษณ์แทนการตอบแบบสอบถามปลายเปิดในรอบแรก จุมพล พูลภัทรชีวิน (2546) ได้ปรับปรุงเทคนิคเดลฟายให้เหมาะกับการวิจัยอนาคต โดยพัฒนาเทคนิคที่เรียกว่า EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) เทคนิคนี้เก็บรวบรวมข้อมูลรอบแรกด้วยการสัมภาษณ์แบบเปิดและไม่ชี้แนะ ไม่มีการจำกัดขอบเขตแนวคิดของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ผู้ให้สัมภาษณ์มีโอกาสปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และแก้ไขข้อมูลที่ให้สัมภาษณ์ทำให้ข้อมูลที่ได้รับมีความน่าเชื่อถือ

3. การประชุมแบบเดลฟาย (Delphi conference) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลในลักษณะของการประชุม ช่วงระหว่างการประชุมจะเก็บข้อมูลซ้ำด้วยแบบสอบถาม และนำเสนอข้อมูลย้อนกลับแก่สมาชิกในกลุ่ม และขอให้ผู้ให้ข้อมูลพิจารณาและตรวจสอบความคิดเห็นของตนเองอีกครั้ง พร้อมทั้งการสนับสนุนให้เกิดการอภิปรายกันภายในกลุ่ม การเก็บข้อมูลแบบนี้ไม่สามารถปิดบังสถานภาพทางสังคมของผู้ให้ข้อมูลได้ ผู้วิจัยสามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้ให้ข้อมูลได้

4. เดลฟายใช้คอมพิวเตอร์เป็นฐาน (Computer based delphi) การวิจัยที่เก็บรวบรวมข้อมูลผ่านทางคอมพิวเตอร์ ผู้ให้ข้อมูลจะเห็นข้อมูลของสมาชิก กระบวนการไม่ต้องอาศัยการสรุปหรือวิเคราะห์ความคิดโดยนักวิจัยซึ่งอาจมีความลำเอียง วิธีนี้จะเก็บข้อมูลได้รวดเร็วและประหยัด

5. เดลฟายกลุ่ม (Group delphi) James (2010) เสนอการใช้เดลฟายกลุ่ม โดยการกำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและเชิญเข้ามามีส่วนร่วมในการประชุม เมื่อได้รับการตอบรับและผู้เชี่ยวชาญให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมในการประชุมแล้ว ผู้วิจัยเป็นผู้ประเมินความต้องการจำเป็น (Needs assessor) ส่งแบบสอบถามรอบแรกไปให้ก่อนการประชุม หลังจากนั้นก่อนหรือหลังการประชุมประมาณ 3-4 ชั่วโมง กลุ่มผู้เชี่ยวชาญจะได้รับแบบสอบถามฉบับที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญใช้ช่วงเวลาว่างพักการประชุมประมาณ 20 นาที ในการตอบแบบสอบถามโดยผู้ประเมินความต้องการจำเป็นขอความร่วมมือไม่ให้มีการอภิปรายเกี่ยวกับการตอบแบบสอบถามภายในกลุ่ม ผู้ประเมินความต้องการจำเป็นรวบรวมคำตอบที่ได้อย่างรวดเร็ว จากนั้นสร้างแบบสอบถามรอบที่ 3 เมื่อกลุ่มผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถามรอบที่ 3 เสร็จเรียบร้อย ผู้ประเมินความต้องการจำเป็นนำข้อเสนอแนะหรือประเด็นที่มีผู้ไม่เห็นด้วยมาพิจารณาร่วมกันแบบเผชิญหน้าเพื่อหาข้อสรุป 3 ประการ คือ การกำหนดโครงสร้างของเส้นทางการส่งผ่านข้อมูลข่าวสาร การให้ข้อมูลย้อนกลับ และการเก็บรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล เทคนิคนี้เหมาะสมกับการใช้กับการคาดการณ์ในมิติที่ซับซ้อน ส่วนใหญ่ไม่มีมติเดียว วิธีนี้สามารถไปใช้คู่กับเทคนิคเชิงอนาคตอื่นๆ เช่น การวิเคราะห์ผลกระทบไขว้

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยของเทคนิคเดลฟาย

ขั้นตอนการดำเนินงานของเทคนิคเดลฟาย Allen (1978) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการทำวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายว่า มีขั้นตอนทั่วไป 10 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นกำหนดคำถาม ขั้นแรกสุดผู้วิจัยต้องกำหนดคำถาม โดยเฉพาะคำถามที่ว่าการอะไรจากผู้เชี่ยวชาญ คำตอบของคำถามนี้จะช่วยให้สามารถเลือกผู้เชี่ยวชาญได้ถูกต้อง
2. ขั้นเลือกผู้เชี่ยวชาญ เมื่อทราบสิ่งที่ต้องการจากผู้เชี่ยวชาญแล้วก็จะช่วยให้สามารถเลือกผู้เชี่ยวชาญได้
3. ขั้นพัฒนาแบบสอบถามรอบแรก ในการพัฒนาแบบสอบถามครั้งนี้โดยทั่วไปจะใช้คำถามปลายเปิด (Open ended questions) ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่แล้วส่งสำรวจครั้งที่ 1
4. ขั้นวิเคราะห์แบบสอบถาม คำตอบที่ได้จะถูกนำมาวิเคราะห์ จัดประเภท และหมวดหมู่ให้ง่ายแก่การเข้าใจ

5. ขั้นพัฒนาแบบสอบถามรอบที่ 2 จากคำถามที่ได้จัดหมวดหมู่แล้ว ผู้วิจัยสามารถพัฒนาแบบสอบถามที่มีคำถามประเภทปลายเปิด (Open ended questions) ได้ อาจเป็นแบบให้เรียงลำดับความสำคัญหรือให้ประมาณค่าได้ ทั้งนี้แล้วแต่เรื่องที่ต้องการจะวิจัย แล้วส่งสำรวจครั้งที่ 2

6. ขั้นพัฒนาแบบสอบถามรอบที่ 3 ในการนำผลสำรวจครั้งที่ 2 มาวิเคราะห์หาค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range) จากนั้นให้พัฒนาแบบสอบถามขึ้นใหม่ โดยให้ระบุค่าสถิติทั้ง 2 ประเภทไว้ในแบบสอบถามด้วยพร้อมทั้งระบุด้วยว่าผู้เชี่ยวชาญคนนั้นมีความเห็นอยู่จุดใดในหรือนอกพิสัย แล้วส่งให้ผู้เชี่ยวชาญตอบในรอบที่ 3 พร้อมทั้งแสดงผลประกอบด้วย ซึ่งค่ามัธยฐาน คือ คะแนนตัวที่อยู่ตรงกลางของกลุ่มเมื่อจัดเรียงลำดับคะแนนแล้ว ส่วนพิสัยระหว่างควอไทล์ คือ ผลต่างระหว่างควอไทล์ที่ 3 กับ ควอไทล์ที่ 1 ถ้าค่าพิสัยระหว่างควอไทล์แคบแสดงว่าคำตอบที่วิเคราะห์ได้นั้นมีความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญสอดคล้องกัน (ประเทือง เพ็ชรรัตน์, 2530)

7. ขั้นพัฒนาแบบสอบถามรอบที่ 4 เมื่อวิเคราะห์ใหม่มักพบว่า มีผู้ตอบนอกพิสัยพอสมควรให้กำหนดแบบสอบถามครั้งที่ 4 พร้อมค่าสถิติเช่นเดิม และถามย้ำผู้ตอบนอกพิสัยว่าเพราะเหตุใดจึงยอมรับความเห็นส่วนใหญ่ไม่ได้

8. ขั้นพัฒนาแบบสอบถามรอบที่ 5 วิเคราะห์ผลของรอบที่ 4 ถ้ายังคงพบความเห็นขัดแย้งมากอยู่เช่นเดิมให้พัฒนาแบบสอบถามครั้งที่ 5 แสดงค่าสถิติทั้งสองค่า พร้อมทั้งความเห็นขัดแย้งและสนับสนุนของผู้ตอบเช่นเดิม แล้วส่งย้ำความเห็นอีกครั้ง

9. ขั้นวิเคราะห์ค่ามัธยฐาน (Median) จากการสำรวจครั้งสุดท้ายจะเป็นค่าตัวแทนคำตอบของกลุ่ม

10. รายงานผลการเขียนรายงานให้แสดงค่าสถิติเท่าที่วิเคราะห์ไว้ทั้งหมดพร้อมทั้งเหตุผล

สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัยของเทคนิคเดลฟาย มีขั้นตอน ดังนี้

1. กำหนดปัญหาที่จะศึกษา ปัญหาที่จะวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายควรเป็นปัญหาที่ยังไม่มีคำตอบที่ถูกต้องแน่นอนและสามารถวิจัยปัญหาได้จากการให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ เป็นผู้ตัดสินประเด็นปัญหาควรจะไปสู่การวางแผนนโยบายหรือการคาดการณ์ในอนาคต

2. การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญมากเนื่องจากคุณลักษณะเฉพาะของการวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย คือ การอาศัยข้อคิดเห็นจากการตอบของผู้เชี่ยวชาญ ผลการวิจัยจะน่าเชื่อถือหรือไม่ ขึ้นอยู่กับว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เลือกสรรมานั้นสามารถให้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้เพียงใด ดังนั้น สิ่งที่ผู้วิจัยจะต้องคำนึงถึงในการเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ความสามารถของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ความร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญ จำนวนผู้เชี่ยวชาญและวิธีการเลือกสรรผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น

3. การทำแบบสอบถาม ในกระบวนการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟายให้ผู้เชี่ยวชาญตอบแบบสอบถาม จำนวน 3-4 รอบ จนได้ฉันทามติ

จำนวนรอบและจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่เหมาะสม

จำนวนรอบการเก็บข้อมูลโดยใช้เทคนิคเดลฟาย สามารถดำเนินการได้หลายรอบจนกว่าจะได้คำตอบที่สอดคล้องกันของสมาชิกในกลุ่มจำนวนรอบที่เหมาะสมของเทคนิคเดลฟายขึ้นอยู่กับการได้ข้อสรุปที่มีฉันทามติหรือจนกว่าสามารถให้เหตุผลได้ว่าทำไมจึงไม่สามารถได้ข้อสรุปที่มีฉันทามติ โดยปกติการรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิคเดลฟายอย่างน้อยที่สุดจะต้องใช้ 3 รอบแต่ไม่ควรเกิน 4 รอบ แต่ สุวรรณา เชื้อรัตนพงศ์ (2528) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่า โดยทั่วไปมักจะตัดการส่งแบบสอบถามในรอบที่ 4 แล้วใช้ผลที่ได้ในรอบที่ 3 พิจารณาเสนอผลการวิจัย เพราะความคิดเห็นในรอบที่ 3 และรอบที่ 4 มีความแตกต่างกันน้อยมาก อย่างไรก็ตามผู้รับผิดชอบกระบวนการไม่สามารถคาดคะเนได้ล่วงหน้าว่าจะต้องใช้กระบวนการเก็บข้อมูลจำนวนกี่รอบจนกว่าจะได้ฉันทามติของกลุ่มและจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่เหมาะสม

ตารางที่ 3 ผลการวิจัยเกี่ยวกับผู้เชี่ยวชาญที่จะใช้ในการประชุมประจำปีของสมาคมโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นรัฐแคลิฟอร์เนีย (California junior colleges association)

จำนวนผู้เชี่ยวชาญ	ความคลาดเคลื่อน	ความคลาดเคลื่อนลดลง
1-5	1.20-0.70	0.5
5-9	0.70-0.58	0.12
9-13	0.58-0.54	0.04
13-17	0.54-0.50	0.04
17-21	0.50-0.48	0.02
21-25	0.48-0.46	0.02
25-29	0.46-0.44	0.02

จากตารางที่ 3 จะเห็นได้ว่า จากผลการวิจัยเกี่ยวกับผู้เชี่ยวชาญที่จะใช้ในการประชุมประจำปีของสมาคมโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นรัฐแคลิฟอร์เนีย (California junior colleges association) ปี พ.ศ. 2514 Macmillan (1971) พบว่า เมื่อมีจำนวนผู้เชี่ยวชาญตั้งแต่ 17 คนขึ้นไป อัตราการลดลงของความคลาดเคลื่อน (Error) จะมีน้อยมากที่ระดับ 0.02

ข้อดี ข้อจำกัด ข้อคำนวนถึง และปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพของเทคนิค เดลฟาย พอสรุปได้ดังนี้

ข้อดีของเทคนิคเดลฟาย

1. วิเคราะห์ง่าย เทคนิคเดลฟายใช้ค่าสถิติเพียง 2 ค่าเท่านั้น คือ ค่ามัธยฐาน (Median) กับค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range)
2. ทุ่นเวลา เทคนิคเดลฟายใช้เวลาเพียงระยะสั้น คือ ถ้าให้เวลาผู้เชี่ยวชาญตอบคำถามโดยเฉลี่ยรอบละ 2 สัปดาห์ นับจากวันส่งคำถามไปจนกระทั่งได้รับคำตอบคืนมาประมาณ 2-3 เดือนสามารถเขียนรายงานผลการวิจัยได้ นับเป็นเทคนิคที่มีขั้นตอนการดำเนินการไม่ยากนักและได้ผลอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ
3. มีความเชื่อถือได้มาก ข้อมูลที่ได้จะมีความน่าเชื่อถือมาก เพราะ 1) เป็นคำตอบที่ได้มาจากความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในสาขาวิชานั้นๆอย่างแท้จริง 2) ผลผลิตของการวิจัยเทคนิคเดลฟายผ่านการพิจารณาไตร่ตรองหลายขั้นตอนจากการย้ำถามหลายรอบจึงเป็นคำตอบที่กลั่นกรองมาอย่างรอบคอบเพราะความสอดคล้องกันของความคิดเห็นได้มาจากการพิจารณาร่วมกันอย่างละเอียดรอบคอบ ช่วยให้ความเชื่อมั่นของคำตอบที่ได้รับนั้นสูงขึ้น 3) ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนแสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างเต็มที่และอิสระไม่ได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางความคิดหรืออำนาจเสียงส่วนใหญ่ เพราะผู้เชี่ยวชาญเหล่านั้นจะไม่ทราบว่ามีใครอยู่ในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญบ้าง และไม่ทราบด้วยว่าแต่ละคนมีความคิดเห็นอย่างไร และ 4) ผู้เชี่ยวชาญมีโอกาสดแสดงความคิดเห็นได้อย่างเท่าเทียมกัน เพราะทุกคนจะตอบแบบสอบถามฉบับเดียวกันทุกขั้นตอน และมีโอกาสปรับเปลี่ยนหรือยืนยันความคิดเห็นของตนจนเกิดความมั่นใจ รวมทั้งยังช่วยให้มีการพิจารณาประเด็นปัญหาได้อย่างลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น
4. ผู้ทำการวิจัยสามารถระดมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้โดยไม่จำกัดทั้งในเรื่องของจำนวนผู้เชี่ยวชาญและสถานที่
5. ผู้ทำการวิจัยสามารถทำการลำดับความสำคัญของข้อมูล และเหตุผลในการรวบรวมทั้งความสอดคล้องในเรื่องความคิดเห็นได้เป็นอย่างดี
6. เป็นเทคนิคที่สามารถรวบรวมความคิดเห็นโดยไม่ต้องมีการเรียกประชุมหรือการพบปะกันของผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายเป็นอย่างมาก

ข้อจำกัดของเทคนิคเดลฟาย

1. การคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ หากผู้เชี่ยวชาญที่ได้รับคัดเลือกมามีผู้เชี่ยวชาญที่มีความสามารถหรือเชี่ยวชาญในสาขานั้นอย่างแท้จริงจะทำให้ผลการวิจัยนั้นขาดความเชื่อมั่นได้
2. ไม่ได้ได้รับความร่วมมือ ผู้เชี่ยวชาญไม่เต็มใจหรือเกิดความเบื่อหน่ายในการตอบแบบสอบถามหลายๆรอบ เกิดความรู้สึกว่าถูกรบกวนมากเกินไป หรือไม่สามารถให้ความร่วมมือตอบ

คำถามในการวิจัยได้โดยตลอด ผู้วิจัยก็จะได้คำตอบกลับคืนมาไม่ครบ ทำให้งานล่าช้าและผลการวิจัยขาดความเชื่อมั่นเช่นเดียวกัน

3. การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายนี้ อาศัยข้อมูลจากการรวบรวมความสอดคล้องของความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยเชื่อว่าผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะให้ความคิดเห็นอย่างวัตถุประสงค์ ไม่มีอคติ และจะต้องเข้าใจประเด็นปัญหาโดยส่วนรวมและข้อความในแบบสอบถามแต่ละข้อตรงกัน ผู้วิจัยต้องแสวงหากลยุทธ์เพื่อสร้างความเข้าใจในเรื่องดังกล่าวเสียก่อน ซึ่งอาจทำให้ผลการวิจัยไม่น่าเชื่อถือ

4. การกำหนดระยะเวลาของการทำนายเหตุการณ์ในอนาคตเป็นสิ่งที่พึงระวัง เพราะหากกำหนดให้ผู้เชี่ยวชาญทำนายเหตุการณ์ในระยะเวลาอันใกล้หรือไกลเกินไป อาจทำให้ผู้เชี่ยวชาญทำนายได้ด้วยความยากลำบากและเกิดความคลาดเคลื่อนได้

5. ผู้ทำวิจัยขาดความรอบคอบหรือมีความลำเอียงในการวิเคราะห์คำตอบที่ได้รับในแต่ละรอบ

6. แบบสอบถามที่ส่งไปสูญหายระหว่างทางหรือไม่ได้รับคำตอบกลับมาครบในแต่ละรอบ (สุวรรณา เชื้อรัตนพงศ์, 2528)

นอกจากนั้น จุมพล พุทธิทรชีวิน (2546) ได้ชี้ให้เห็นปัญหาที่สำคัญอีกประการของเทคนิคเดลฟาย คือ ในการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามในรอบแรกนั้น มักเริ่มด้วยแบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ซึ่งอาจมีการละเลยแนวโน้มหรือประเด็นสำคัญอื่นๆที่ผู้วิจัยคาดไม่ถึงหรือไม่ทราบ วิธีนี้อาจเป็นการประเมินค่าความเชี่ยวชาญของผู้เชี่ยวชาญต่ำไป (Underestimate) เพราะไปจำกัดข้อมูลที่ควรได้จากผู้เชี่ยวชาญจากการกำหนดกรอบความคิดของผู้เชี่ยวชาญโดยตัวผู้วิจัย ถึงแม้ว่าจะเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด ผู้เชี่ยวชาญก็อาจจะไม่ตอบ เพราะถูกชักนำให้คิดถึงแต่เฉพาะเรื่องที่ถูกลถามในแบบสอบถามทำให้ลืมประเด็นที่น่าสนใจไป

ข้อควรคำนึง

ด้านเวลา ผู้ทำวิจัยควรมีเวลาเพียงพอ โดยทั่วไปใช้เวลาประมาณ 2 เดือนถึงเสร็จสิ้น อย่างไรก็ตามอาจใช้เวลาช้าหรือเร็วกว่านั้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจะส่งแบบสอบถามแต่ละรอบคืนมาช้าหรือเร็วเพียงใด

ด้านผู้เชี่ยวชาญ ในการเลือกสรรผู้เชี่ยวชาญนั้น ผู้วิจัยควรคำนึงถึง 4 ข้อ ดังนี้

1) ความสามารถของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ควรเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถเป็นเลิศในสาขานั้นๆอย่างแท้จริง ควรเป็นผู้รอบรู้และรู้จักในประเด็นที่ศึกษาอย่างจริงจัง อาจเป็นผู้ที่ศึกษาเรื่องดังกล่าวมาเป็นเวลานาน เป็นผู้มีตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบหรือมีประสบการณ์โดยตรงกับประเด็นปัญหาที่ศึกษา ไม่ควรเลือกโดยอาศัยความคุ้นเคยหรือการติดต่อได้ง่าย

2) ผู้วิจัยควรกำหนดคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญ เพื่อจัดสรรกลุ่มคนที่ จะเข้าร่วมในการวิจัยหรืออาจอาศัยการสอบถามจากผู้ทรงคุณวุฒิในวงการนั้นๆ ให้เสนอรายชื่อบุคคลซึ่งควรได้รับการคัดเลือกให้เป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ การคัดเลือกนี้จำเป็นต้องพิจารณากันอย่างละเอียด รอบคอบ เพื่อให้ได้มาซึ่งผู้ที่เหมาะสมจริงๆ และเมื่อคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้แล้ว ผู้วิจัยควรติดต่อขอความร่วมมือในการวิจัยในเรื่องของการติดต่อขอความร่วมมือในการวิจัยจากผู้เชี่ยวชาญ ประเทือง เพ็ชรรัตน์ (2530) ได้เสนอแนะวิธีไว้ว่าให้หาที่อยู่หรือที่ทำงานพร้อมหมายเลขโทรศัพท์ (ถ้ามี) ของผู้เชี่ยวชาญเก็บไว้เป็นหลักฐาน แล้วส่งจดหมายแจ้งให้ผู้เชี่ยวชาญทราบรายละเอียดของโครงการวิจัย และเหตุผลที่เลือกท่านผู้นั้นเป็นผู้เชี่ยวชาญพร้อมทั้งขอความร่วมมือไว้ล่วงหน้า

3) ความร่วมมือของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ควรเลือกผู้ที่มีความเต็มใจ ตั้งใจ ยินยอมสละเวลา และมั่นใจในการให้ความร่วมมือกับงานวิจัยโดยตลอด รวมทั้งให้ความสำคัญแก่การวิจัย ซึ่งจะเป็นตัวแปรคำตอบที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นของข้อมูลที่ได้รับ

4) จำนวนผู้เชี่ยวชาญ ควรเลือกให้มีจำนวนมากเพียงพอ เพื่อจะได้ความคิดเห็นใหม่ๆ และได้คำตอบที่มีน้ำหนักความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น นักวิจัยบางคนให้ความเห็นว่า ผู้เชี่ยวชาญ 5-10 คนก็เพียงพอ แต่บางคนให้ความคิดเห็นว่าเป็นจำนวนผู้เชี่ยวชาญ 10-15 คนก็เพียงพอแล้ว โดยทั่วไปไม่มีข้อกำหนดตายตัวว่าควรมีจำนวนผู้เชี่ยวชาญกี่คน แต่จะขึ้นอยู่กับลักษณะของกลุ่มและประเด็นปัญหาที่ศึกษาเป็นสำคัญ หากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีลักษณะเป็นเอกพันธ์ (Homogeneous group) อาจจำเป็นต้องใช้เพียง 10- 15 คน แต่ถ้ากลุ่มมีความแตกต่างกัน มีลักษณะเป็นเฮเทอโรเจนี (Heterogeneous group) อาจต้องใช้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ศึกษาเป็นจำนวนมาก

แบบสอบถาม ควรเขียนให้ชัดเจน สละสลวย ง่ายแก่การอ่านและเข้าใจ นอกจากนี้ การเว้นระยะในการส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแต่ละรอบไม่ควรให้ห่างนานเกินไป เพราะอาจมีผลให้ผู้ตอบลืมหุ้เหตุผลที่เลือกหรือตอบในรอบที่ผ่านมาได้

ผู้ทำการวิจัย ผู้ทำการวิจัยต้องมีความละเอียดรอบคอบในการพิจารณาคำตอบและให้ความสำคัญในคำตอบที่ได้รับอย่างเสมอกันทุกข้อโดยไม่มีความลำเอียง แม้ว่าในข้อนั้นๆ จะมีบางคนไม่ตอบก็ตาม ทั้งยังควรมีการวางแผนล่วงหน้าอย่างดีในการดำเนินงานตามขั้นตอนของกระบวนการวิจัยเทคนิคเดลฟายด้วย

ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพของเทคนิคเดลฟาย

Weatherman และ Swenson (1974) ได้สรุปประเภทของการวิจัยที่อาจใช้เทคนิคเดลฟายไว้ ดังนี้

1. เทคนิคเดลฟายเป็นการวิจัยเพื่อจะคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต
2. การตรวจสอบกลวิธีในการปฏิบัติ (Strategy probe) เพื่อให้มีหลายๆทางเลือกจะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงเหตุผลในการตอบ
3. การตรวจสอบความนิยม (Preference probe) ในกรณีนี้ผู้วิจัยจะต้องพยายามตั้งคำถามเพื่อต้องการความคิดเห็นหลายๆด้านจากประสบการณ์หรือความรู้ความสามารถของผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญตอบในสิ่งที่เห็นว่าควรจะเป็นมากกว่าสิ่งที่จะเป็นจริงๆ
4. การยอมรับสภาพที่เป็นอยู่ (Perceptions of a current situation) การศึกษาประเภทนี้ ได้แก่ การศึกษาบทบาทที่แตกต่างกันของคนอาชีพหนึ่งในทัศนะของกลุ่มอาชีพต่างๆ ปัญหาที่จะทำการวิจัยไม่มีคำตอบที่ถูกต้องแน่นอน แต่สามารถวิจัยปัญหาได้จากการรวบรวมการตัดสินใจแบบอัตวิสัย (Subjective judgments) จากผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ
5. ผู้ทำการวิจัยไม่ต้องการให้ความคิดเห็นของแต่ละคนมีผลกระทบ หรือมีอิทธิพลต่อการพิจารณาตัดสินใจปัญหานั้นๆ
6. การส่งแบบสอบถามในรอบที่ 2 และ 3 ในเวลาที่แตกต่างกันจะมีผลกระทบทำให้เกิดความแตกต่างกันในคำตอบที่จะได้รับ การเว้นระยะแต่ละรอบนานเกินไปจะมีผลทำให้ผู้ตอบลืมหือยากที่จะนึกถึงเหตุผลในการเลือกตอบแบบสอบถามในครั้งก่อน

กล่าวโดยสรุป เทคนิคเดลฟาย คือ กระบวนการหนึ่งของการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในอนาคตในสภาพการณ์ที่ต้องการจะให้เป็นจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่กระจัดกระจายกันให้สอดคล้องกันอย่างมีระบบจนได้ฉันทามติของกลุ่ม